

Vi lytter, kjære leser

Bak *Theofilos* ligger en todelt visjon. Vi vil utfordre det skillet mellom tro og fornuft som mange hevder finnes, slik at kristne skal kunne bruke sin gudgitte evne til fornuftig tenkning. Vi vil også løfte fram apologetikken på den nordiske arena. Kristne skal settes i stand til å *forklare* den kristne tro, *svare* på innvendinger, *begrunne* hvorfor den kristne troen er sann og ikke minst – *utfordre* andre livssyn på deres bilde av verden. Til denne visjonen har vi lagt ordene: "For at troende mennesker skal tenke og tenkende mennesker tro".

Tidsskriftet du holder i hendene er vårt redskap for å virkeliggjøre denne drømmen. Gjennom artikler fra Norden og verden for øvrig ønsker vi å utruste, oppmuntre og utfordre. Det skrevne ord utgjør hovedtyngden, og vi har prioritert en klassisk, stilren og tekstbasert layout. Nivåen skal variere, fra det allment tilgjengelige til det som krever nærmere refleksjon og dybdetenkning. Og ikke minst: Artiklene varierer mellom norsk og svensk, med omtrent like stor vekt på hvert språk.

Den norske programlederen Fredrik Skavlan har hatt suksess med sitt talkshow i Sverige. Den svenske anmelder og mediemann Jan-Olov Svensson sier at "...det forstyrres ikke at han snakker litt svensk." Nå er det langt fra et lettrent talkshow til et populærvitenskapelig tidsskrift, og Skavlan kan neppe tas til inntekt for at språkdelingen i *Theofilos* er viktig. Men hvorfor blir Skavlan stor i Sverige? En del av svaret er at mediemiljøene i våre kjære nordiske land ikke er større enn at hvert talent er viktig. Vi tror situasjonen er den samme for apologetikken i Norden. Ved å tenke nordisk snarere enn nasjonalt vil vi stå sterkere som tenkende kristne i vårt nordisk samfunn. Artikler på dansk vil derfor også være

Theofilos

Utgivare:

Theofilos, Mediehøgskolen Gimlekollen,
Servisboks 410, 4604 Kristiansand, Norge

Adress:

Sverige: Theofilos, CredoAkademin, Rehnsgatan 20,
113 57 Stockholm

Norge: Theofilos, Damaris Norge, Mediehøgskolen
Gimlekollen, Servisboks 410, 4604 Kristiansand,
Norge

www.theofilos.nu

Redaksjon: red@theofilos.nu

Prenumeration: post@theofilos.nu

Ansvarig utgivare:

Stefan Gustavsson

Huvudredaktör:

Lars Dahle

Redaksjon:

Stefan Lindholm, Eivind Algrøy och
Margunn Serigstad Dahle

Utgivning:

Tidsskriften utkommer med 4 nr per år.
Næste nr kommer ut i september 2010

Omslagsillustration:

Visualizing the Bible

Prenumeration per år:

Sverige: (svenska kr)

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Norge (norska kr):

295 kr, Student 195 kr, stödprenumeration 500 kr

Övriga Europa 325 svenska kr

Sverige: betala till plusgiro 154 79 93-4

Norge: Kunden faktureras

Angi alltid navn, adress och ev. epostadress!

Produktion:

Textorama, Box 427, 573 25 Tranås, Sverige

naturlig, mens finske skribenter nok må finne seg i å formulere sine tanker på svensk.

Etter seks nummer vil vi rundt årsskiftet 2010/2011 foreta en helhetlig evaluering av *Theofilos*. I den forbindelse inviterer vi deg som leser og abonnent til å bidra med dine synspunkter. Hva er så bra at du vil ha mer av det? Hvilke svakheter ser du, og hva ville du gjerne sett annerledes? Dette vil hjelpe oss når vi skal vurdere hvilke endringer vi skal gjøre etter halvannet år som tidsskrift.

Vår visjon vil neppe endres, vi tror den er grunnen til at vi eksisterer. Men vi diskuterer gjerne hvilken form og farge *Theofilos* skal ha. Om du har synspunkter, send dem til red@theofilos.nu, eller på adressen du finner i redaksjonsruten på forrige side.

I dette nummeret...

I 2004 gav Religionskritisk Forlag ut heftet *Guds lille brune – utrolige bibelsitater i utvalg*¹. Formålet med heftet er "å bryte ned respekten for Bibelen", forklarer forfatteren Ronnie Johanson. Det er ikke til å komme fra at mange sitater hentes fra første del av Bibelen, Det gamle testamentet (GT). Groteske kriger, umenneskelige straffer, historier om voldtekter og andre ulumskheter er godt stoff for alle som er ute etter å svekke Bibelens troverdighet.

GT er en essensiell del av den kristne virkelighetsforståelsen. Det nye testamentet (NT) bygger på begreper som Gud Skaperen, syndefallet, Gud som historiens Herre og Gud som er både rettferdig og kjærlig. Disse begrepene har sitt utspring og sin forklaring i GT. Den komplekse sammenhengen mellom GT og NT vises på en grafisk måte på forsiden av dette nummeret. Det er Chris Harrisons prosjekt "Visualizing the Bible" som har frambrakt denne vakre grafikken. Den viser Bibelen som en tidslinje (horisontalt), og hele 63 779 kryssreferanser markert i ulike farger, alt etter tidsrommet mellom dem. Se prosjektets hjemmeside² for mer informasjon.

I dette nummeret av *Theofilos* vil vi både se på noen av de vanligste innvendingene mot GTs gudsbilde, og på hvordan GT legger grunnlaget for den kristne forståelse av tilværelsen.

Olof Edsinger er generalsekretær for Salt – barn og unge i EFS (Evangeliska fosterlandsstiftelsen), og blant annet forfatter av en viktig bok om krig i GT³. I sin artikkel peker han på fire punkt som belyser GTs fortellinger om krig, og dets utsagn om Guds natur. Han løfter fram "Gud som krigare", "Guds inblanding i krigen", "Bibliska motiveringar till krigen" og "Gamla testamentet och domen". Avslutningsvis setter han fram noen svært nyttige tanker om hvordan vi kan beskrive forskjellene mellom GT og NT. Disse tankene er viktige for å hjelpe oss til å tenke rett om

1. Johanson, Ronnie, *Guds lille brune – utrolige bibelsitater i utvalg* (Religionskritisk forlag, 2004).

2. <<http://www.chrisharrison.net/projects/bibleviz/index.html>> [Juni, 2010].

3. Edsinger, Olof, *Krigen i Gamla testamentet – Ett försök att förstå* (Credoakademin, 2007).

forholdet mellom de to paktene, og Gud som er den samme i går og i dag – ja til evig tid.

Anne-Margrethe Saugstad er høgskolelektor, og forfatter av boken *I pottemakerens hånd - Guds folks historie i Det gamle testamente*. Hun brenner for at kristne skal gjenoppdage betydningen av GT. I artikkelen "Med røtter i Det gamle testamentet" viser hun at det er mye i Det nye testamentet som kan forstås feil hvis en ikke har kunnskap om GT. I tillegg viser hun til flere sentrale begreper i den kristne tro, som vi kun finner i GT. Vi håper denne artikkelen både kan gi kunnskap om GT, og inspirasjon til å lese mer på egen hånd.

Stefan Lindholm er medarbeider ved engelske L'Abri og medredaktør for *Theofilos*. I dette nummeret tilbyr han hjelp til den som ønsker å jobbe mer med GT. I artikkelen "Inför mötet med GT" diskuterer han hvordan vi bør tenke på GT, og hvordan vi kan møte de ulike problemene som reises. Han peker på at vi ofte henger oss opp i det som er problematisk ved tekstene, og dermed får en grunnleggende mistillit til hele GT. Han sier også at vi fort kan lese inn saker og ting i GT som egentlig ikke står der, fordi vi leser ut fra vårt eget livssyn eller verdensbilde. Derfor er det viktig å ha kunnskap om GT, skriver han. Avslutningsvis tilbyr han også flere bøker og artikler som kan hjelpe oss videre i våre studier av GT.

Du har kanskje allerede sett storfilmene *Avatar* på kinoen/bion? I dette nummeret tilbyr vi en lengre artikkel som diskuterer filmen, og dens sentrale utsagn om livssyn. Hovedforfatter er Sophie Lister, mens Anne Solfrid Brennhovd og undertegnede har oversatt og bearbeidet artikkelen. *Avatar* er en monumental film, og med sine mange henvisninger til panteisme reiser den mange viktige livssynsspørsmål.

Du finner også et lengre intervju med prest og leder av Theofil, Karl-Henrik Wallerstein. Mange studenter opplever en troskrise i møte med teologistudiet, som i stor grad er bibelkritisk. Theofil er et viktig arbeid i Lund som vil styrke teologistudenters tro og tillit til Bibelen, og utruste og oppmuntre dem slik at de kan bety en forskjell i sin prestegjerning. For en nærmere presentasjon se www.theofil.nu. Dette er et meget interessant intervju, som vi er glad for å kunne formidle her i *Theofilos*. Det er Stefan Lindholm som er intervjuer.

Da gjenstår det bare å ønske god lesning, og gjenta oppfordringen: Kom med tilbakemelding, for vi er lyttende!

Eivind Algrøy

daglig leder i Damaris Norge og redaktør for *Theofilos*
eivind@damaris.no

Krigen i Gamla testamentet – ett försök att förstå

Artikeln behandlar krigen i GT på Bibelns egen grund. Först visas svagheter med några vanliga lösningsförsök. Guds beskrivs som krigare i både GT och NT. Om Gud är Herre över allt måste han också vara Herre över krigen också. Fyra motiveringar som ges i GT till Guds involvering i krigen redovisas. Till sist kontrasteras GTs och NTs syn på saken.

Få saker väcker så starka reaktioner hos en modern bibelläsare som Gamla testamentets skildringar av krig i Guds namn. Innebär inte dessa att Bibeln måste vara moraliskt korrupt? Kan det vara samma Gud som talar i både Gamla och Nya testamentet? Och inte minst brännande: vill jag själv tro på en Gud som kan beskrivas inte bara som frälsare och livgivare – utan också som domare och förgörare?¹

På senare tid har frågeställningar av detta slag fått en renässans i den svenska debatten. Komikern och författaren Jonas Gardell ägnar till exempel sin bästsäljande bok *Om Gud* åt att presentera den Gud som med hans eget vokabulär är en "slaktens gud, förintelsens gud och folkmordens gud".² För Gardell får våra frågor till Gamla testamentets krigsskildringar sitt svar i konstaterandet att "flera av de gudsbilder som bibeln ger oss [har] demoniskt ursprung".³ Som nutida bibelläsare är det därför vår uppgift att helt enkelt sortera bort alla texter som står i konflikt med hur vi anser att en kärlekens Gud borde bete sig. Eller som Gardell uttrycker det:

Det vi i den judisk-kristna kultursfären i dag kallar Gud – och då tror oss ha en gemensam förståelse av vad vi menar – utvecklades ur en mängd gudsföreställningar och bilder som olika folk och kulturer i Främre Orienten gjorde sig under en period av flera tusen år. De ofta motstridiga gudsbilderna återfinns i bibelns olika texter och går inte att få ihop – eftersom de är utvecklade ur olika föreställningar, olika behov, olika samhällen, olika tider ..."⁴

1. För den som vill läsa vidare i detta ämne rekommenderas Olofs bok som tidigare omnämns i Theofilos: *Krig i Gamla testamentet – Ett försök att förstå* (CredoAkademin, 2007).

2. Jonas Gardell, *Om Gud* (Norstedts 2003), s. 187.

3. Ibid. s. 257.

4. Ibid. s. 107.

Även andra aktuella förhållningssätt till Gamla testamentets "problemtexter" står naturligtvis att finna. Det vanligaste är antagligen att vi helt enkelt struntar i dem. Att vi säger: "de tillhör Gamla testamentet, så varför bry sig"? I min egen kyrkliga miljö – EFS och Svenska kyrkan – har jag även mött resonemang i stil med att Moses påstående att det var Herren som sanktionerade krigen bara var ett smart sätt att motivera hans egna trupper. Annorlunda uttryckt: det var en lögn för att göra soldaterna villiga till strid.

Problemet med dessa och liknande "lösningsförsök" är dock att de står i uppenbar konflikt med Bibelns egen undervisning. Om vi börjar med synen på Gamla testamentet är det till exempel tydligt att både Jesus och apostlarna hade en mycket hög syn på denna bibeldel. Aposteln Paulus går så långt som till att säga att "Hela Skriften [alltså Gamla testamentet] är utandad av Gud och nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse och till fostran i rättfärdighet" (2 Tim 3:16).

I fråga om Moses eventuella lögner (eller kanske: oförmåga att lyssna in Guds vilja) blir problemet att om Mose kompromissade med sanningen i en fråga av denna dignitet, hur ska vi då kunna lita på honom i någon av de andra frågor som han uttalar sig i? Till saken hör ju att det inte bara är ett eller två bibelställen som vi med detta förhållningssätt behöver omtolka – det är dussintals!

Mot bakgrund av detta har jag för egen del valt en helt annan strategi – nämligen att återvända till bibelordet självt. Innan det är läge att diskutera och/eller ifrågasätta Gamla testamentets krigsskildringar måste vi ju först ha gått till botten med det som faktiskt står. I den här artikeln kommer jag därför att ägna stora delar av utrymmet åt de gammaltestamentliga texternas egna anspråk; först därefter går jag in på några invändningar som kan tänkas dyka upp under ett sådant studium.

Gud som krigare

Men innan vi går in på krigen i allmänhet skulle jag vilja göra en iakttagelse av lite mer övergripande natur: *både i Gamla och Nya testamentet beskrivs Gud som en krigare*. Det som gör detta påstående så viktigt är att det – om det är sant – visar oss att krigen är förankrade inte bara i en konkret historisk situation; de återspeglar också något av personligheten hos den Gud som vi som kristna har kommit till tro på.

Ett namn i Bibeln står i många sammanhang för något betydligt mer

*“...domen är ett uttryck inte för Guds låga moral,
utan för hans höga moral”*

än vad en viss person heter. Påfallande ofta har det även till syfte att säga oss något om den namngivna personens ursprung, kallelse och identitet. "Abraham" betyder sålunda "fader till många" (1 Mos 17:5). "Sara" betyder "furstinna" (se 1 Mos 17:15-16). "Israel" betyder "han kämpar med Gud" (1 Mos 32:28). Och så vidare.

Ännu tydligare blir detta när Bibeln i olika sammanhang låter Gud få ett namn. Genom att beskriva Gud som "den Allsmäktige" (1 Mos 17:1), som "Herde" (Ps 23:1), som "Läkare" (2 Mos 15:26) etcetera gör Bibeln anspråk på att säga något om vem Gud verkligen är – hans identitet. Uppenbarelsen av Guds namn har därmed en avgörande betydelse för den som vill lära känna Herren på djupet.

Med tanke på detta är det naturligtvis ett utmanande faktum att Guds ord så ofta talar om Herren som en krigare. Ett av Bibelns vanligaste namn på Gud är faktiskt "Herren Sebaot" – ett hebreiskt uttryck som betyder "Herren, härskarornas Gud". Mot denna bakgrund är det även naturligt att en profet som Jesaja kan proklamera ord som att "Herren drar ut som en kämpe, som en krigare, upptänd av stridslust, han utstöter härskrin och visar fienden sin styrka" (Jes 42:13).

Ett ofta förbisett faktum är dock att vi även i Nya testamentet möter beskrivningen av Herren som en krigare – om än i mer indirekt form. Först och främst kan man säga att denna egenskap träder fram i Nya testamentets tal om Jesus som Kung; på Jesu tid fungerade nämligen kungen som härförare i händelse av krig. Ännu tydligare möter vi det i konflikten mellan Jesus och de onda andarna, något som förstärks av aposteln Paulus tal om varje troende som en soldat i Guds armé (se särskilt 2 Kor 10:3ff; Ef 6:10ff; 2 Tim 2:3). Slutligen möter vi beskrivningen av Gud som krigare i Nya testamentets skildringar av Jesu återkomst i härlighet – en uppsättning texter som på flera sätt kan sägas anspela på Jesus som "härskarornas Gud" (se särskilt 1 Thess 4:16f; 2 Thess 1:6ff; Upp 19:11ff).

Guds inblandning i krigen

Om vi med detta i bagaget vänder tillbaka till frågan om Gamla testamentets krig, framgår det med all önskvärd tydlighet att den Gud som utvalde Israel till sitt egendomsfolk betraktades som delaktig även i deras krigföring. Som krigslagarna i Femte Moseboken uttrycker det:

När du drar ut i strid mot dina fiender och möter hästar och vagnar, en här som är större än din egen, skall du inte bli rädd, ty Herren, din Gud, är med dig, han som förde dig ut ur Egypten. Innan striden börjar skall prästen stiga fram och tala till hären. Han skall säga: "Hör, Israel! Nu börjar striden mot fienderna. Tappa inte modet och var inte rädda, ta inte till flykten och låt er inte skrämmas av dem. Ty Herren, er Gud, går med er och strider för er mot era fiender, han skall ge er seger." (5 Mos 20:1-4)

Tydligare än i dessa verser kan det knappast sägas: Herren går i spetsen för de israelitiska soldaterna. Som "härskarornas Gud" för han befäl inte bara över sina änglahärlar, utan även över folkets arméer.

I sitt ursprungliga sammanhang behöver detta inte betraktas som något särskilt anmärkningsvärt. Gamla testamentets vittnesbörd är ju att Herren hade ett inflytande över alla delar av det israelitiska samhället! Det märkliga är alltså inte att Gud hade en del i israeliternas krigföring – det märkliga hade varit om han hade haft en del allting *utom* deras krigföring.

Till saken hör att krig vid den här tiden var att betrakta som en integrerad del av det politiska livet. Och inte minst viktigt: av de politiska villkoren. Inklämda som de var mellan de båda stormakterna Assyrien (norr) och Egypten (söder) hade gudsfolket inte särskilt mycket val annat än att hålla sig med en stridande armé. I detta sammanhang är det också talande att majoriteten av alla de krig som passerar revy i Gamla testamentet var försvarskrig. Israeliterna må i många lägen ha krigat, men de behöver fördenskull inte beskrivas som krigiska.

Så länge som vi inskränker oss till Gamla testamentets "politiska" krig tänker jag därför att den centrala frågan kan formuleras på följande sätt: kan krig under några omständigheter vara försvarbart? Svarar vi ja på denna fråga, blir det naturligt att i detta inkludera också majoriteten av det gamla Israels krig. Svarar vi nej blir konsekvensen att israeliternas fortlevnad som stat låg i de omkringliggande folkens händer – på deras välvilliga inställning till sitt grannland. Och den som kan sitt Gamla Testamente vet att detta absolut inte var något självklart ...

Frågan om Israels politiska krig skulle alltså kunna formuleras med orden: har en suverän stat rätt att försvara sig eller inte? Och om svaret på denna fråga är ja, då får vi räkna med att Israel – i egenskap av teokrati – kunde ha Guds stöd med i beräkningen när de drog i fält.

Detta är å andra sidan inte hela bilden av Gamla testamentets krigsskildringar. De texter som i alla tider har uppfattats som mest provocerande är i stället de som talar om israeliternas krigföring i samband med intåget i Kanaan. Dessa konfrontationer kan nämligen inte beskrivas vare sig som försvarskrig eller politiskt motiverade krig. Genom sitt systematiska utrotande av män, kvinnor och barn måste vi snarast konstatera att de står i strid även med de mest grundläggande uppfattningarna om vad som är rätt och fel. I Femte Mosebokens förteckning över krigslagar har också denna typ av krig fått ett alldeles eget avsnitt:

Men i de städer som tillhör dessa folk och som HERREN, din Gud, ger dig till arvedel skall du inte låta något som andas få leva. Du skall ge dem till spillo: hetiterna och amoreerna, kananeerna och perisseerna, hiveerna och jebusiterna, så som HERREN, din Gud, har befallt dig, för att de inte skall lära er att bedriva alla de vedervärdigheter som de själva har bedrivit till sina gudars ära och så komma er att synda mot HERREN, er Gud. (5 Mos 20:16-18)

Fortsättningen på denna artikel kommer att handla om Gamla testamentet motiveringar till denna för det naturliga sinnet så fränstötande form av krigföring: utrotningskrig.

Bibliska motiveringar till krigen

När jag själv har studerat Gamla testamentet har jag funnit fyra olika motiveringar till israeliternas utrotningskrig.

Den första av dessa motiveringar är rent praktisk: *Krigen var en förutsättning för att bereda plats för israeliternas statsbildning*. Taget för sig själv är förstås detta inte någon särskilt hedervärd motivering. Det finns många nationer som har gett sig på sina grannar med motiveringen att de behöver mer utrymme – och de brukar mötas av omgivningens kraftfulla fördömanden.

Men när det gäller Israel behöver vi även komma ihåg en annan sak, och det är att etableringen av Israel som nation var en del av ett större drama. Bevarandet av Guds folk Israel var helt enkelt en central del av den plan som i förlängningen skulle innebära att Gud kunde sända sin Messias hit till världen. Utrotningskrigen mot kanaaneerna hade till

syfte att skapa förutsättningar för att *alla* folk och stammar en dag skulle kunna erbjudas Guds frälsning genom Jesus.

Den andra motiveringen till utrotningskrigen har att göra med Guds dom. Som Guds utvalda folk kan man helt enkelt säga att *israeliterna fick vara Guds förlängda arm för att utföra hans straffdomar över hednafolken*. Detta framgår av bland annat följande bibelord:

När Herren, din Gud, jagar undan dem [kanaaneerna] för dig får du inte tro att det är på grund av din rättfärdighet som Herren låter dig komma till detta land och ta det i besittning. Nej, det är de andra folkens ondska som gör att Herren driver undan dem för dig. (5 Mos 9:4)

De konkreta synder som Gamla testamentet lastar dessa folk för är dels deras avgudadyrkan (se 5 Mos 18:9-12), dels deras sexuella promiskuitet (se 3 Mos 18:24f). Listan skulle säkert kunna göras längre, men i samband med att Gud sluter förbund med patriarken Abra(ha)m ges ändå en intressant kommentar apropå denna motivering. I Första Mosebokens femtonde kapitel står det:

Herren sade till Abram: "Du skall veta att dina ättlingar kommer att bo i ett land som inte är deras och vara slavar och förtryckas i fyrahundra år. Men det folk vars slavar de blir skall jag döma, och därefter skall de dra ut med stora rikedomar. [...] Efter tre generationer skall dina ättlingar återvända hit, först då har amoreerna fyllt sina synders mått. (1 Mos 15:13-14, 16)

Utifrån detta kan man säga att Herren själv gör klart att de folkslag som israeliterna skulle komma att utrota under intåget i Kanaan inte var att betrakta som oskyldiga. Det fanns verkligen en tid – när Abraham levde – då de ännu inte var bortom frälsning. Men när tiden var kommen för intåget var de mogna för Guds rättfärdiga dom.

Den tredje motiveringen till dessa krig knyter an till den förra. Den säger oss att *krigen hade till syfte att manifesteras Guds seger över avgudarna*. Detta blir tydligt redan vid israeliternas uttåg ur Egypten. De plågor som drabbade Egypten i samband med Exodus var nämligen inte vilka jobbiga erfarenheter som helst. Mer specifikt var de Guds manifesterade dom över olika delar av nationen som enligt folktron stod under gudar-nas beskydd.

Tydligare än någon annanstans framkommer detta i samband med den nionde och tionde plågan. I den nionde plågan sänder Herren ett mörker över Egyptens land, och med tanke på att Faraos var att betrakta

som solgudens son måste detta ha setts som en tydlig markering av de egyptiska gudarnas underlägsenhet. Själva dödsstöten mot Egyptens alla gudar kommer dock först i och med den tionde plågan. Då låter Herren sin Förgörare dra genom landet för att ta livet av alla förstfödda människor och djur. På så sätt gör Herren klart att den egyptiska gudakatalogen inte ens tillsammans kan stå emot israeliternas Gud. Som Herren säger till Mose och Aron: "Den natten skall jag gå fram genom Egypten och döda allt förstfött i landet, både människor och boskap, och alla Egyptens gudar skall drabbas av min dom – jag är Herren" (2 Mos 12:12).

I anslutning till detta är det förstås viktigt att notera att poängen med Guds handlande inte bara är att Egyptens religion inte håller måttet. I förlängningen är det också att göra klart för egypterna att om de vill bli räddade för evigheten – om de vill bli frälsta – då måste de vända sig till sin Skapare. Guds dom över avgudarna har alltså till syfte att göra klart att det är hos Herren, och bara hos Herren, som det finns frälsning och befrielse att hämta. I denna mening kan domen (eller snarare: kallelsen till omvändelse) ses som en förutsättning för frälsningen.

Den fjärde och sista motiveringen till israeliternas utrotningskrig är att folket genom dessa skulle få en *möjlighet till moralisk nystart*. Att det helt enkelt skulle skapas förutsättningar att etablera en nation som inte genast sögs upp av den gudsfrånvända kulturen. Det tydligaste exemplet på detta tankesätt finner vi annars i berättelsen om syndafloden. Syftet med floden var ju just att göra slut på den värld som hade vänt Gud ryggen, för att på så sätt skapa förutsättningar för en ny tidsålder med den rättfärdige Noa och hans familj som bas. Precis samma sak kan sägas om israeliternas relation till kanaaneerna. Faktum är att både syndafloden och intåget i Kanaan kan beskrivas som av Gud sanktionerade "utrotningskrig" mot en fallen värld.

Gamla testamentet och domen

I och med detta har vi fått fyra bibliska motiveringar till de krig som israeliterna utkämpade under sitt intåg i det förlovade landet. Vi har fått en grundläggande förståelse för hur en sådan sak som krig i Guds namn kan ha ett utrymme i Guds ord. Samtidigt har vi med säkerhet också fått ett antal frågor i vårt huvud. Några av de mest brännande handlar om beskrivningen av Gud som domare.

Till saken hör ju att hela konceptet med Guds dom i vår tid har en väldigt negativ klang. Om Hollywood ger ut en film med titeln "Judgement Day" är tanken att vi ska associera till något otäckt. Till något mörkt och kaotiskt. Men i Bibeln framställs domen som något betydligt mer mångfacetterat. Både i Gamla och Nya testamentet finns det visserligen texter som lyfter fram Guds dom som något som vi både kan och bör känna bävan inför. Men framför allt är ändå domen att betrakta som något gott. Domen är Guds heliga reaktion över det som är ont i tillvaron. Det är hans markering av att allting som söndrar hans goda skapelse ska få sitt straff. Eller som man också skulle kunna uttrycka det: *domen är ett uttryck inte för Guds låga moral, utan för hans höga moral.*

Detta innebär att Bibeln – till skillnad från exempelvis Gardell – inte målar upp någon som helst motsats mellan Guds egenskap av domare och förgörare och hans egenskap av frälsare och livgivare. Snarare kan vi gång på gång se hur dessa egenskaper vandrar hand i hand. Som Herren själv säger till Mose på berget Sinai:

Herren, Herren är en barmhärtig och nådig Gud, sen till vrede och rik på kärlek och trofasthet. Han håller fast vid sin kärlek mot tusenden, han förlåter synd och skuld och brist men lämnar inte den skyldige ostraffad utan låter straffet för fädernas skuld drabba barn och barnbarn intill tredje och fjärde led. (2 Mos 34:6-7)

Den som är förtrogen med Guds ord vet att denna förkunnelse inte är reserverad bara för Gamla testamentet. Även Nya testamentet beskriver Herren som både god och sträng, både Herre och tjänare, både lamm och lejon (se Rom 11:22; Fil 2:6f; Upp 5:5f). Och den Jesus som har kommit till världen "inte ... för att döma världen utan för att världen skulle räddas genom honom" är också den som i sitt tal om yttersta tiden placerar sig själv på domarsätet, där han ska "skilja människorna som herden skiljer fåren från getterna" (se Joh 3:17; Matt 25:32).

I den mån som Gamla testamentets krig är att beskriva som domshandlingar måste vi alltså konstatera att de på intet sätt står i motsats till Gud även som en kärlekens och barmhärtighetens Gud. I alla tider har Herren varit både domare och frälsare, och att intala sig något annat är att gå på tvärs med hela Bibelns samstämmiga vittnesbörd.

Därmed är naturligtvis inte sagt att detta budskap skulle vara lättsmält. Och kanske är det inte heller domen som princip som provocerar oss mest. Snarare är det frågeställningar som dessa:

- Hur kan en Gud som älskar alla människor gå så långt som till att beordra masslakt på ett helt folk?
- Innebar inte krigen i Gamla testamentet att även oskyldiga människor blev dödade?
- Vad försiggick i huvudet på de soldater som hade till uppgift att utföra Guds dom över hedningarna?
- Hur rimmar Gamla testamentets krig med Nya testamentets budskap om kärlek och fred genom Jesus Kristus?
- Borde inte Gud ha kunnat handla på ett annat sätt?

I en artikel av den här längden är det inte möjligt att gå in på alla dessa frågor. För en sådan fördjupning får jag därför hänvisa till min bok i ämnet. Men i anslutning till talet om Guds dom skulle jag ändå vilja komma med en sista reflektion.

I den nutida debatten om Gud och hans funktion av domare tycks den underliggande frågan ofta vara något i stil med: "hur kan Gud som är god tillåta att någon enda människa går förlorad?" I de bibliska texterna, däremot, verkar huvudfrågan snarast kunna formuleras: "hur kan Gud som är helig göra så att någon enda människa kan bli frälst?" Perspektiven är som synes varandras motpoler. Och till stor del tror jag att det är detta som ligger till grund också för våra problem med Gamla testamentets krigstexter: eftersom vi innerst inne inte accepterar att Guds dom kan vara motiverad blir konsekvensen att vi hellre tar parti för den syndiga människan än för vår Skapare. Att Gud snarare än vår egen ondska blir problemet.

Skillnaden mellan Gamla och Nya testamentet

Hur ska vi då beskriva de skillnader som de facto finns mellan Gamla och Nya testamentet? Inte kan det väl vara någon slump att Nya testamentet aldrig ger oss någon uppmaning vare sig till krig eller dödande? Nej, naturligtvis inte. I och med Jesu död och uppståndelse har en revolution inträffat, som i en enkel uppställning skulle kunna beskrivas så här:

Israel

Jordisk teokrati (politisk)

Etniskt gudsfolk

Fysiskt land med geografiska gränser

Fiender av kött och blod

Kyrkan

Andlig teokrati (opolitisk – men med politiska konsekvenser)

Alla folk och stammar

Andligt rike

Andliga fiender

Konsekvenserna av Jesus och det nya förbundet blir mot denna bakgrund stora inte minst i synen på krig och dödande. Som jordisk teokrati låg det i sakens natur att israeliterna också hade fysiska fiender att bekämpa. Som kristna, däremot, manas vi till kamp endast mot fördärvmakterna – alltså mot synden, döden och djävulen. Som politisk stat kan man vidare säga att det i Israel fanns ett mandat att genom lagen upprätthålla rätten; denna ordning av "öga för öga, tand för tand" upphävs däremot av Jesus när han ger kallelsen att vända andra kinden till.

Rent generellt tror jag att man kan säga att det gamla förbundet var betydligt mer "fysiskt" till sin karaktär. Detta visar sig också i att Guds dom – ofta, men inte alltid, i form av krig – faller redan här på jorden. I det nya förbundet, däremot, talas det i första hand om domen som något framtida och som förknippat med vår Herres återkomst till jorden.

Till de mest utmanande aspekterna av Nya testamentets undervisning hör därför skildringarna av Jesu andra tillkommelse. Då, får vi nämligen veta, ska han uppträda just som Domaren. Och när vi studerar texterna om vad vi har att vänta i samband med detta blir det tydligt att en viktig referenspunkt för vad som står måste vara just krigen i Gamla testamentet. För att ta det mest uppenbara exemplet – Johannes vision av Jesus i Uppenbarelseboken:

Och jag såg himlen öppen, och se: en vit häst, och han som satt på den kallas "Trovärdig och sann", och han dömer och strider rättfärdigt. [---] Och ut ur hans mun kom ett skarpt svärd som han skall slå folken med, och han skall valla dem med en stav av järn, och han skall trampa vinpressen i Guds, allhärskarens, stränga vredes vin. Och han har ett namn skrivet på manteln och på låret: "Konungarnas konung och herrarnas herre." [---] Och jag såg odjuret och jordens kungar och deras härar, som samlats för att strida mot honom som satt på hästen och mot hans här. Och odjuret togs till fånga och likaså den falske profeten, som gjort tecken inför odjuret och förfört dem som tagit emot dess märke och tillbett dess bild. De kastades båda levande i eldsjön som brinner av

svavel. Och de andra dödades med svärdet ur ryttarens mun, och alla fåglarna åt sig mätta på deras kött. (Upp 19:11, 15-16, 19-21)

I Uppenbarelsebokens skildringar av den yttersta domen visar det sig att just de motiveringar som vi kan iakttä i samband med israeliternas utrotningskrig kommer tillbaka:

- Precis som krigen hade till syfte att bereda plats för israeliterna talar Uppenbarelseboken om en ny himmel och en ny jord där det nya gudsfolket ska få bo (se Upp 21:1ff).
- Precis som krigen hade till syfte att bestraffa det onda kan vi i Uppenbarelseboken läsa att de som är fiender till evangeliet ska kastas i den brinnande sjön (se Upp 20:15 och 21:8).
- Precis som krigen hade till syfte att manifesteras Guds dom över avgudarna kan vi i Uppenbarelseboken läsa att den sataniska treenigheten – djävulen, odjuret och den falska profeten – blir fördömd (se Upp 19:20).
- Precis som krigen hade till syfte att ge möjlighet till moralisk nystart talas det i Uppenbarelseboken om det nya Jerusalem med orden: "Aldrig skall något orent komma in där och inte heller någon som handlar skändligt eller lögnaktigt utan bara de som Lammet har skrivna i livets bok" (Upp 21:27).

Olof Edsinger

Teolog, författare och generalsekreterare för Salt – barn och unga i EFS
familjen.edsinger@gmail.com

Med røttene i Det gamle testamente: Om forholdet mellom GT og NT

Mange kristne ser på NT som den viktigste delen av Bibelen, mens GT spiller en mindre sentral rolle. Andre mener at den Gud de møter i GT ikke er den samme som NTs Gud. Denne artikkelen ser på GTs funksjon i det kristne livssynet, og gjennom ulike eksempler vil forfatteren vise hvorfor det er så viktig for kristne å ha et aktivt og avklart forhold til denne delen av Bibelen.

Hvordan skal vi tolke Det nye testamente? Det er jo så mange måter å lese tekstene på – hvem har rett? Slik spør mange og ser med forvirring på ulike tolkninger av NT's budskap. Egentlig finnes det bare en sikker vei å gå, og det er den veien Gud har vist oss gjennom Bibelen selv. Gud har nemlig gitt oss Det gamle testamente *først*, som en tolkningsnøkkel som lukker Det nye testamente opp for oss. Før NT ble skrevet, forberedte Gud – gjennom hundrevis av år – de begivenheter som NT taler om. Han lot profeter forutsi fremtiden, han lot institusjoner opprettes, lover gis og embeter innstiftes, som alt peker framover mot "tidens fylde", målet for det hele, oppfyllelsens tid. Derfor kunne Jesus si til jødene som hørte ham: "Skriftene (altså GT) vitner om meg".¹

De fleste som leser Bibelen i dag går motsatt vei. De leser først NT og siden, om i det hele tatt, avlegger de GT et og annet besøk. Det er i og for seg ikke noe galt i det, særlig hvis forkynnere og bibelkommentarer gir hjelp til å forstå hva Det nye testamentes begreper og budskap innebærer. Men hvis vi skal forstå dybden i NT, og dertil unngå den store fallgruven som det er å lese vår tids problemer og tanker inn i tekstene, da må vi studere NTs budskap i sin rette sammenheng. NTs budskap er ikke noen fritt voksende plante, men hører hjemme i den jorden hvor Gud selv har plantet det: det har sine røtter i Israel, i frelseshistorien, i Det gamle testamente. Først på denne bakgrunn kan vi forstå det virkelig nye i forhold til Det gamle testamentes budskap. Vi forstår da hvilket

1. Joh.5, 39

grensesprengende radikalt evangelium vi står ovenfor. I det følgende skal vi ta for oss noen eksempler som belyser dette.

Messias og Menneskesønnen

For å forstå hvem Jesus er, må vi vite hvem Menneskesønnen, Messias og Guds sonofferlam er. Hvorfor kaller Jesus seg stadig for Menneskesønnen, mens han er tilbakeholden med å bruke Messias-betegnelsen? Hva betyr det at han er Guds lam som bærer verdens synd? Hvorfor sto Jesus i konflikt med sin samtids jødedom, og hvorfor korsfestet de ham? For å finne svar på disse spørsmålene må vi tilbake til Det gamle testamente.

Her tales det for det første om *Menneskesønnen* som kommer på himmelens skyer og blir gitt herredømme over hele verden.² Menneskesønnen er altså ikke noe vanlig menneske, men en verdenshersker med makt gitt ham av Gud. Dersom vi ikke vet dette, forstår vi heller ikke hvilken veldig tyngde som ligger i denne betegnelsen som Jesus foretrekker å bruke som seg selv. For det andre er *Messias* ifølge GT den åndsutrustede konge som bygger opp igjen det Israels ugudelige konger har ødelagt, og som bringer fred og rettferdighet like til jordens ende. Endelig pålegges folket ifølge GT å ofre lam og andre dyr, for derved å få soning og tilgivelse for sine synder. De blir opplært i tanken at syndens lønn er døden, men at straffen kan legges på en annen enn den skyldige. Det sier seg selv at uten denne forklaringsbakgrunn blir det meningsløst å tale om Jesus som et offerlam.

Det som skjer i Det nye testamente er at med Jesu komme blir alt dette oppfylt: Profetiene om Messias og Menneskesønnen og han som skal bære folkets synder går i oppfyllelse, men samtidig kombineres profetiene fra GT på overraskende måte. En fattig og lidende Messias, som gjennom sin død gjør opp for folkets synder, hadde man ikke ventet seg!

Jesus oppfylder altså profetiene i GT, men på en uventet måte. Det eksisterer en klar forbindelseslinje tilbake til GT, men når Jesus vil være både Messias, Menneskesønn og offerlam i en og samme person, blir dette noe merkelig og anstøtelig for hans omgivelser. Bare på denne bakgrunn kan vi forstå hvorfor jødernes ledere kan dømme Jesus til døden for blasfemi. Messias skulle ifølge dem være helt annerledes enn

2. Dan 7,13-14

det Jesus var.³ Ja, Peter kan bekjenne at Jesus er Messias, men når han får vite at denne Messias skal gå til Jerusalem for å lide og dø – da skjønner han ingen ting.⁴

Et poeng i denne sammenheng er for øvrig at denne kombinasjonen av gammeltestamentlige "titler" overhodet ikke kan skrive seg fra noen annen enn Jesus selv, og han ser heller ikke ut til å forvente at man skulle forstå hva slags Messias han ville være. Følgelig valgte han å være svært tilbakeholdende med å bruke akkurat denne betegnelsen, som lett kunne misforstås, om seg selv.

Eksemplene våre gjør følgende klart: Det gamle testamentes profetier om Jesus blir oppfylt i Det nye testamente. Men det går ikke an å bare operere med løsrevne sitater fra GT for å se om det stemmer med NT, for Jesus er mer enn det som enkeltstående bibelvers i GT kan uttrykke. Det blir her snakk om å se en dypere sammenheng enn mange skriftlærde jøder på Jesu tid greide å se. De konfliktene som oppsto i Jesu møte med sin samtids forventninger kan bare forstås på denne bakgrunn, og kristendommens forhold til sine gammeltestamentlige røtter blir da dette: NT representerer noe nytt og noe gammelt på samme tid, for det både nytolker og oppfyller GT.

Jesus og tempelet

Men det er ikke bare profetier fra GT som blir oppfylt og når sitt mål i NT. Også GTs institusjoner og ordninger peker frem mot Det nye testamente. Et eksempel på dette er tempelet i Jerusalem – her var Gud til stede på en særskilt måte. Kong Salomo som bygget det praktfulle tempelet, innviet det til et sted der Gud ville høre bønner og tilgi synder og bo blant sitt folk.⁵ Siden ble dette tempelet revet ned av Israels fiender, og profeten Jesaja ser et nytt tempel som skal komme i fremtiden, høyt hevet over jorden – til dette tempelet skal alle folkeslag strømme for å møte Gud.⁶

Uten denne bakgrunnen skjønner vi vanskelig hvorfor Jesus kalte seg for et tempel som skal rives ned og bygges opp igjen. Jesus har overtatt tempelets rolle, i ham kan mennesker møte Gud, få tilgivelse og bli bønn-

3. se Matt. 26,63-66

4. Matt 16,16.21-23

5. 1. Kong 8,13.30.33

6. Jes. 2,2-3

hørt. Og som tempelet ble revet ned og ved Guds under bygget opp igjen⁷, slik blir Jesu død og oppstandelse et tegn for den som tror. Men her er mer enn tempelet og her er mer enn Salomo!⁸

Påskemåltidet

På samme måte er det nødvendig å forstå sammenhengen mellom den gammeltestamentlige påskefeiring og Jesu innstiftelse av nattverden. Ved utfrielsen av jødernes slaveri i Egypt knekkes farao og egypternes vilje til å plage sine trelles gjennom en merkelig hendelse. Alle førstefødte i landet må dø, dersom de ikke har slaktet et lam og smurt blodet av det på dørstolpene sine. Dermed påbys israelittene å stille i stand et hurtiglaget måltid der brødet ikke får tid til å heves, men må spises nærmest som et flatbrød (de må være klar til flukt).

Over 1000 år senere sitter Jesus med sine disipler i Jerusalem og feirer det jødiske påskemåltid til minne om utgangen av Egypt, og med ett gir

7. Joh 2,19-20

8. Matt 12,5.42

“Det som var før, er som skygger av det som skulle komme, sier Hebreerbrevets forfatter”

han det hele et nytt og universelt innhold: Slaktingen av lammet, blodet som redder fra død og slaveri, muligheten til å komme dit man hører hjemme – alt dette får en dypere mening idet Jesus sier: Dette er mitt blod... Fra nå av skal dere spise usyret brød og feire påske til minne om meg! Paulus skriver senere i et brev til de kristne: “For vårt påskelam er slaktet, Kristus”.⁹

Mange flere eksempler kunne nevnes på dette: Det gamle testamente er foreløpig og forberedende i forhold til NT, som i sin tur overgår Det gamle testamente. Det som var før, er som skygger av det som skulle komme, sier Hebreerbrevets forfatter.¹⁰

GTs folk og NTs folk

Med dette er vi kommet frem til det som kanskje er det viktigste punkt i forholdet mellom GT og NT. Saken er nemlig at i GT handler Gud svært konkret og dennesidig med sitt folk og begrenset til Israels historiske og politiske virkelighet. Velsignelse og forbannelse er konkret å forstå. Frukthet og grøde, mange barn, fred og velstand i Israels land representerer velsignelse. Uår, krig og nød er uttrykk for forbannelse fra Gud. Ondskapen skal bekjempes i form av kriger mot hedenske folkeslag og utryddelse av mennesker som står for avgudsdyrkelse og opprør mot Gud. Frelse er å leve med Gud under hans beskyttelse og omsorg i landet Israel. På en høyst konkret og foreløpig måte peker alt dette frem mot det kommende Gudsrike, hvor alt det onde skal tas ved roten, og velsignelse, fred og glede skal råde. Det gammeltestamentlige stadium blir dermed et slags profetisk bilde på det som skal komme og peker frem mot NT`s virkelighet. “Mitt rike er ikke av denne verden”, sier Jesus, og viser dermed at han har et større perspektiv enn det gamle Israel,

9. 1. Kor 5,7

10. 1. Kor 10,1

“Paradisfortellingenes dype teologiske innhold danner bakgrunn for alt som senere sies i Bibelen og fastholdes uten reservasjoner”

Ikke så å forstå at den konkrete dimensjon blir borte med Jesu komme, eller at det aldri er tale om en åndelig virkelighet i GT, men NT opererer på et mer universelt og åndelig plan enn GT. Samtidig er dette plan altså forutsagt i Det gamle testamente og ligger der allerede som en profetisk mulighet. Slik blir den materielle velsignelse i Israels land fredstidene under gudfryktige konger, hellige kriger osv *bilder* for det som skal komme i nytestamentlige tider. Igjen: GT representerer det foreløpige og forberedende stadiet i Guds frelsesplan.

Ut fra det som her er sagt, skulle ingen bli forundret om en av og til blir skuffet når en først har lært NT å kjenne for så å bevege seg tilbake til den gammeltestamentlig virkelighet. Mange kristne kommer her i store vanskeligheter, og de spør seg om det er den samme Gud som kan stå bak Jesu budskap og for eksempel krigene og avstraffelsene i GT. Men den foreløpige og begrensede virkelighet som GT står for, er altså ikke Guds endegyldige og siste ord. En del av det som står der har følgelig ikke noe annet enn historisk interesse og tjener nå bare som en forklaringsbakgrunn for NT. Men uten denne bakgrunn henger altså mye av det som sies i løse lufta. Det nye Jerusalem, det lovede land, de tolv disipler (jmf. Israels 12 stammer), den kristne nattverd og påskefeiring, lovens oppfyllelse, forhenget som revner i tempelet når Jesus dør – alt dette er sider ved NT's budskap som blir helt uforståelige uten på bakgrunn av Det gamle testamente.

Et adskilt folk

Her er det naturlig å ta for seg det vanskelige og stadig tilbakevendende spørsmål: Hvorfor kunne Gud tillate, ja påby at mennesker ble utryddet slik Det gamle testamente taler om? Saken er denne: Israels opprettelse og jødefolkets overlevelse i en brutal og krigersk verden var en nødvendig og gudvillet del av Guds frelsesplan for hele menneskeheten. I en

verden preget av avgudsdyrkelse og grotesk umoral skal det opprettes et hellig, altså adskilt, annerledes, lite land hvor Gud skal virke. Derfor må avgudsdyrkelse med alt dette medfører utestenges fra Israel, og landet må beskyttes. Det er altså ikke mennesker Gud vil til livs, men det de står for som skal bekjempes. Og idet Israels land og folk selv er blitt et sted med avgudsdyrkelse, grov urettferdighet både politisk og sosialt, en umenneskelig ideologi og praksis, da mister Guds utvalgte folk sine rettigheter og landet tas fra dem. Gud fremstilles aldri i GT som rasist, men som bekjemperen av ondskap av alle slag.

Det krever faktisk stor innlevelse i og forståelse for en tid som var totalt annerledes enn vår for å kunne tolke Det gamle testamente riktig. Vi må for det første huske på at Midtøsten for flere 1000 år siden var et sted der man enten nedkjempet sine fiender eller gikk under selv. Dernest må vi være klar over at datidens krigsretorikk som de gammeltestamentlige forfattere benytter for oss er fremmed. I datidens språk kunne en seier uttrykkes med å si at ingen levende av fiendens folk var igjen på stedet etter kampen. Hvis noen i dag sier at "han gikk skoene av seg" eller "det fantes ikke et tørt øye i salen" skjønner vi at dette ikke skal tas bokstavelig, men tolkes automatisk som overdrivelser som skal understreke fakta.

På samme måte må vi forsøke å leve oss inn i den sosiale bakgrunn og hverdagslivet til de gamle israelitter. Et eksempel: I 4. Mos. 15,32ff finner vi en merkelig historie der en mann straffes med døden fordi han har sanket noen vedpinner på en sabbat. Sannsynligvis ville en beduin i dag forstå alvoret i mannens ugjerning: I ørkenen der overlevelsen til hele stammen berodde på absolutt gruppesolidaritet og der nettopp ved var en hyre verdifull nødvendighet for å tenne opp ild til å koke mat og vann, satt mannens individualistiske opptreden alles liv i fare. Ingen måtte ta seg til rette og gjøre hviledagen til en mulighet for å ta seg til å agere på egen hånd.

Slik kunne vi fortsette med mange eksempler som understreker det viktige poeng at å lese med moderne briller gjøre at vi overser det viktige faktum at Bibelens Gud er historiens Gud. Han stiger ned i de rådende historiske forhold, kommuniserer på menneskenes premisser og åpenbarer seg der mennesket er og ikke der det burde være. Gud er, som filosofen Pascal har sagt det så treffende, ikke de vises og lærdes Gud, men Abrahams og Isaks og Jakobs Gud. Det betyr at Gud ikke har åpenbart

seg på en måte som skal tilfredsstillende en filosofisk gransking først og fremst, men at han stiger ned og inn i menneskets jordiske virkelighet og møter oss nettopp der.

I denne forbindelse er det relevant å trekke frem skapelsesfortellingene i 1. Mosebok. Disse bærer preg av datidens verdensbilde med en flat jord under en himmelhvelving omgitt av vann. Med andre ord: Når Gud skal formidle at han alene er verdens skaper og herre, så taler han et språk som er relevant og forståelig for adressatene sine. La oss derfor se litt nærmere på 1. Mos 1,1-2,4. Denne skapelsesfortellingen kan ha vært skrevet under jødernes fangenskap i Babylon på 500-tallet.¹¹ Folket var da bortført fra sitt land og levde under sterk hedensk påvirkning. Der lærte de hvordan babylonerne tenkte seg verdens tilblivelse: I begynnelsen levde bare to urtidsuhyrer som de forestilte seg som hav – et slags personlig fryktinngytende hav av kaos. Da de to havene blandet sitt vann sammen, ble gudene til. En av gudene overvant urhavet og begynte å skape verden. Dette er det vi kaller en skapelsesmyte, og på jødene må den babylonske skapelsesmyte ha virket grotesk og fremmed i forhold til deres egen gudstro.

I denne situasjonen lar Gud israelittiske prester i Babylon føre i pennen en skapelsesfortelling som er annerledes enn de hedenske myter. Den bibelske fortelling ble dermed preget av spørsmål som de hedenske myter reiste, men ble samtidig helt annerledes enn dem. Ingen urhav, absolutt ingen ting var før Gud, Han har skapt det hele, Han alene! "I begynnelsen" betyr den absolutte begynnelse, da var det ingen annen til enn Gud. Dermed blir Bibelens første setning en mektig proklamasjon mot all hedensk tankegang. Gud er den suverene, allmektige skaper-Gud, ingen skapte Ham og alt som er til er skapt av Ham. "Himmel og jord" betyr hele universet. Ordet for å skape heter på hebraisk "bara", og det betyr å skape noe helt nytt som aldri har vært til før. Dette ordet bara brukes bare om Gud. I motsetning til andre folks guder som skaper av et materiale – babylonernes guder overvant urhavet og brukte det til å skape av – så skaper Israels Gud av ingen ting.

Her gjelder det altså å skille det tidsbetingede fra det sentrale budskapet. Når Gud går så langt at han tillater datidens verdensbilde og religiøse

11. Den klassiske "Graf og Wellhausen hypotesen" om fire forskjellige kilder (Jahvist, Elohist, Deuteronomist og Presteskiftet) preger mye moderne arbeid med Mosebøkene, men uten at man kan komme med sikre konklusjoner. Også andre tilnærminger er foreslått. Uavhengig av teorier om forfattere, er det stor enighet om at det ligger en klar polemikk mot Mesopotamsk religion i 1 Mos. 1. (red).

skapelsesfortellinger å spille en så pass stor rolle i formidlingen av sin skaperrolle, så lærer vi noe uhyre viktig om Bibelens Gud. Han er villig til å stige ned, gjøre seg liten om man vil, for å kommunisere med sine jordbundne og tidsbundne skapninger. Bibelen er forøvrig full av antropomorfismer¹² som om han har øyne, ører, armer, kan angre seg, være sjalu og sint som en forsmådd ektemann, mild og omsorgsfull som en mor, herskende som en konge, beskyttende som en patriark, kjempende som en krigers. Paulus utsagn er verd å legge merke til: Nå ser vi som i et speil, som i en gåte ...

Alt dette henger nøye sammen med inkarnasjonstanken som er Bibelens hovedsak: Den nedstigende Gud som gir seg til kjenne som et menneske, for at vi skal lære Han å kjenne og dermed bli frelst fra vår syndige begrensethet. Jesus selv var en mester i å forklare ved hjelp av datidens forståelige begreper og omstendigheter: Her er bonden og åkeren, bryllupet og gjestene, bordfelleskap med god mat og drikke osv blitt uttrykk for Guds rike. Bibelen tilkjenner en nådig og stor Gud som tør å vekke anstøt blant de vise og lærde for å nå alle mennesker til alle tider. Altså: hadde Gud åpenbart sin skaperakt i 2010 i Vesten hadde han nok brukt ganske andre ord og begreper, og hadde profetene talt i dag og Jesus levd nå, skulle vi nok få høre det samme innhold, men med noe andre ord. Derfor må vi alltid huske på følgende når vi skal tolke bibeltekster, og særlig Det gamle testamente: Disse tekstene må få tale på sine egne premisser, ut fra sine egne forutsetninger. Det betyr at vi ikke må la våre problemstillinger og forutsetninger, våre meninger og behov i for stor grad få prege det vi leser, men hente ut det som faktisk står og undersøke hva som mentes den gang tekstene ble skrevet.

GT har egenverdi!

I denne artikkelen er det lagt spesiell vekt på det forberedende og foreløpige (frelshistoriske) perspektiv på Det gamle testamente. Men GT har selvsagt en egenverdi, ting som ikke gjentas i NT og som fastholdes gjennom hele Bibelen som uforanderlige sannheter. Skapelses og syndefallsfortellingenes budskap er eksempler på dette; gudsbegrepet likeså. Det er absolutt nødvendig å holde fast på Gud som den ene suverene Gud, som etter å ha gitt mennesket fri vilje og muligheter til å velge mellom godt og ondt, dømmer det til et liv utenfor paradiset. Mennesket får

12. Antropomorfisme er overføring av menneskelige egenskaper på ikke-mennesker (guder, dyr, ting).

det som det selv vil – et liv med kjennskap til både godt og ondt.

Paradisfortellingenes dype teologiske innhold danner bakgrunn for alt som senere sies i Bibelen og fastholdes uten reservasjoner; her er premisene lagt for Israels utvelgelse, Jesu frelsesverk og for lovene i GT og formaningene i NT. Uten skapelses- og syndefallsfortellingenes gudsforestilling og antropologi faller faktisk hele Bibelen fra hverandre.

Likeledes er gudsbegrepet i GT med vekt på Guds barmhjertighet, kjærlighet og hellige vrede over urett og synd, helt uoppgivelige forutsetninger for Bibelens budskap som helhet betraktet. Om den fulle sannhet om Gud kom med Jesus Kristus, beskrives han aldri i motsetning til GTs Gud. Dette er det særdeles viktig å understreke i forbindelse med kristen forkynnelse, da man lett kan få inntrykk av at Gud er lovens og vredens Gud i GT, men nådens og barmhjertighetens Gud i NT. Igjen er dette en stor misforståelse! For nettopp på bakgrunn av Guds utvelgende nåde og løftepakten med Abraham-slekten og nettopp på bakgrunn hans avsky for syndens realitet i en fallen verden, blir Jesu frelsesverk begripelig.

Pakten

Paktstanken som binder Bibelens teologi sammen og gjør den til et forståelig hele grunnlegges også i sin helhet i Det gamle testamente. Når Gud inngår en pakt med Abraham gjør han det av ren nåde, for Abraham var en avgudsdyrker og hedning som alle andre i det gamle Kaldea, som blir frelst ved tro alene¹³. Ingen lovlydighet eller selvbestaltet gudhengivenhet er forutsetninger for Abraham og hans etterkommeres frelse, det er Gud som virker på tross av sitt folk gjennom hele Det gamle testamente, enten det dreier seg om barnløshet (Abraham), egenrådighet (Jakob), menneskelig svik og motstand (Josefs situasjon) etc. Til syvende og sist gjennomføres Guds frelsesplan på tross av hele sitt folk, og Jesus alene utfører det som blir stående som et absolutt høydepunkt i hele denne utviklingen: det er Gud alene som handler, virker, gjennomfører og fullfører absolutt alt etter sin plan og vilje. Den nye pakt i Jesu blod er oppfyllelsen av løftepakten til Abraham. Det er først og fremst Paulus som viser oss denne dype sammenheng mellom GT og NT, og viser til frelseshistoriens hovedpoeng: *på tross av mennesker og på grunn av Gud alene* er linjen og forståelseshorisonten i det bibelske univers. GT og NT

13. Se 1.Mos. 15,6

henger derfor tematisk sammen på en fundamental måte, der NT representerer høydepunktet og slutten på en utvikling som er begynt lenge før.

På sammen måten er lovpakten med sine krav om hellighet den grunnleggende forutsetning for all bibelsk tale om synd, straff, dom, soning og frikjennelse. Ingen "snill" Gud i NT overtar altså den vrede Guds rolle i GT, tvert i mot: den lovgivende, krevende og straffende Gud møter oss bare gjennom korsets brutale realitet.

GT forklarer Jesus

Vi kan derfor til slutt understreke dette: GT er med å demonstrere *nødvendigheten* av Guds handlinger i NT. Hvorfor var det nødvendig å sende Jesus til jorda som verdens frelser? Hvorfor må Gud forvandle oss mennesker innenfra ved sin egen Ånd for at vi skal bli helliggjort? Slike fundamentale spørsmål finner vi faktisk svar på gjennom å lese Det gamle testamente. Her får vi demonstrert med all mulig tydelighet at det bare er Gud som kan fri oss fra synden. Selv med de beste menneskelige og moralske forutsetninger er vi forlagt uten Guds nyskapende nåde. GTs historie blir derfor en slags negativ forklaring på hvorfor Gud må gripe så radikalt og grunnleggende inn til menneskehetens frelse og nyskapelse som han gjør ifølge NT. Behovet for Guds allmektige gjerninger, Jesu frelsesverk og Åndens utgytelse over Guds folk blir aldri så påtrengende som når vi leser GT. Dermed blir evangeliet, som sprenger grensene mellom jøder og hedninger, og som viser til Guds verk alene når det gjelder menneskehetens forløsning, virkelig radikalt gode nyheter nettopp på bakgrunn av GT. Uten Guds oppsøkende og fastholdende virksomhet ville vi vært forlagt. Loven kan verken frelse eller helliggjøre oss. Ingen ytre velsignelser, ingen velutrustede ledere, ingen uten Jesus Kristus kan redde oss fra vårt dypeste problem: ondskaper i oss selv.

Det nye testamente er med rette blitt kalt gode nyheter, men er – i Guds frelseshistoriske perspektiv – på sett og vis gammelt nytt. De to testamentene må altså leses i lys av hverandre, de står i et innbyrdes avhengighetsforhold og må leses i sammenheng. Men bare Den hellige ånd kan åpenbare den rette sammenheng for oss, slik at vi ser at dette er ett verk – gitt oss av Gud selv.

Anne-Margrete Saugstad
Høgskolelektor
ams@his.no

Några tankar inför mötet med Gamla testamentets texter

Det finns många olika saker som kan uppfattas som problem i Gamla testamentet som har att göra med till exempel fakta, historia, krig, stening, religiösa riter och djuroffer. Men hur bör vi hantera dessa problem? Här följer några korta reflektioner som kan vara till hjälp för bibelläsaren. Som avslutning vill jag dela med mig av några källor i bokform och internetsidor i samma syfte.

Jag tror att det finns en förskjutning i samtiden och den yngre generationen i hur problemen förstås. För några årtionden sedan var det ofta fakta och historiska motsägelser som hölls fram (var det två eller sju av varje djurart som Noa tog med in i arken?). Numera tror jag att det är moraliska dilemman som GT ställer mot samtidens moraliska värderingar (är det moraliskt rättfärdigat att stena någon som gjort fel?). Även om detta är en grov generalisering så visar det på att problemen är delvis grundade i vilken typ av frågor vår samtid ställer.

Vi bär alla med oss en världsbild, en uppsättning mer eller mindre medvetna föreställningar om världen. Dessa kommer inte sällan på kollisionkurs med GT:s värld. Men eftersom vår utgångspunkt oftast är att vi har rätt och att alla främmande eller obekväma föreställningar är felaktiga kommer vi att ha svårt att förstå, på ett rättvist sätt, vad GT:s texter säger. Det innebär att vi otvivelaktigt kommer att läsa in saker i texten som inte är där. Så en del av problemen med GT uppkommer genom denna *in-läsning*. Man bör här fråga sig om problemet att förstå eller acceptera vad skriften säger om en viss sak hänger på min oförmåga att lyssna.

Ofta när kritikern frågar oss, eller när vi ibland själva med misströns glasögon läser GT, blir vi misstänksamma. Vi tänker att "Om inte detta går att lösa går det inte att tro på något i GT." Som bibelläsare är det lätt att dras med i den sekulära attityden till kunskap i allmänhet. Om ett påstående inte är "vetenskapligt bevisat", är "olöst" eller svårt bara att förklara så drar vi alltför ofta slutsatsen att det är falskt. Detta är ett vanligt men givetvis allvarligt tankefel. Ibland handlar det om att ett dokument eller en kunskap har gått förlorad eller att ett ord kan ha olika

betydelse i olika sammanhang. Andra gånger handlar det om att översättningen som vi använder är problematisk då det manuskript som ligger till grund kan ha en språklig detalj som gått förlorad i kopieringen eller är svår att tyda. (Alla översättningar är delvis en tolkning. Kom ihåg att det är den ursprungliga grundtexten och inte en gammal kopia, eller än mindre den bästa översättningen, som är inspirerad av Gud!)

Alla saker går inte att förklara helt eller ens delvis med den begränsade kunskap som vi har om världen, så varför skulle det i princip vara annorlunda med Gamla testamentet? Den moderna bibelkritiken tog för givet att religiösa urkunder som inte helt kan förklaras utifrån andra samtida dokument – det finns flera händelser som GT är ensam om att återberätta – måste vara falska. Därför skapades helt andra idéer om vad GT:s texter var för något. De påstods mer eller mindre vara produkten av ett oordnat arbete av flera källor med helt olika agendor, ett vimsigt hopplock. Att GT skulle vara ett trovärdigt vittne till Guds uppenbarelse i historien var från början uteslutet med denna metod. Principen om att vara oskyldig tills man är bevisad skyldig bortom rimligt tvivel är därmed förkastad. Därför bör man ifrågasätta om det problem som möter en i GT är "lösligt", det vill säga om det är ett problem som ställer för höga krav på vår begränsade kunskapsituation.

Andra problem kommer att fortsätta vara problem även när oklarheter är undanröjda. Man kommer som en samtidsmänniska från väst att ha känslomässiga och moraliska problem med till exempel stening. I 5 Mos. 21:18-21 talas det om att fäder inför hela folket bör stena upproriska söner. Om man läser detta med samtidens glasögon kommer det att framstå som brutalt, absurt och omänskligt. Men när kritiker pekar på detta exempel för att visa att kristen tro eller GT är absurd så behöver man inte nödvändigtvis försöka lösa det som inte kan lösas på kritikerns premisser. Om vi läser texten kan vi lägga märke till några saker. Båda föräldrarna måste vara ense om detta beslut. Det måste avgöras av en officiell domstol. Det är också intressant i sammanhanget att det inte finns några exempel på att en sådan lag tillämpats. Med andra ord kan denna lag inte ses som ett påbud till föräldrar att stena sina söner när de är upproriska. Lagen kanske kan vara högt ställt av ett antal skäl: att sätta ett exempel för moralisk "renhet"; att föräldrar ska ges möjligheten att ha medlidande och arbeta för förlåtelse av sina söner; för att Jesus tog allas straff på korset. Vi bör därför inte själva ta lagen i våra "egna händer".

“Alla saker går inte att förklara helt eller ens delvis med den begränsade kunskap som vi har om världen, så varför skulle det i princip vara annorlunda med Gamla testamentet?”

Vid en sådan jämförelse ser vi att det finns en rimlighet i lagen. Detta exempel kan därmed tas som ett exempel på in-läsning. Men även efter att vi har klargjort sådana detaljer inser vi att vi inte är riktigt bekväma med att det står med i Bibeln. Det är inte alltid lätt att tro på och lita på vad Bibeln säger om moral men det är inte av nödvändighet omöjligt eller absurt. Alla problem i Bibeln går inte att släta över eller censurera med vår tids moraliska föreställningar.

Även om det finns olika typer av problem så är det klart att alla problem inte behöver ha en lösning. Vissa problem är olösliga i meningen att vi inte har tillräckligt med information eller att det handlar om ett teologiskt tema som vi inte riktigt kan förstå. Men måste vi, för att lita på GT (eller på Jesus som var en livlig anhängare av GT!), ha alla frågetecken utträtade? Ställ dig själv frågan: "Behöver jag ha alla lösbara problem lösta innan jag kan lita på GT?"

Det verkar snarare rimligare att anta att om ett mindre antal av en viss typ av problem går att lösa (till exempel genom antingen att tolka skrift med skrift eller att ta hjälp av samtida litteratur och arkeologi) så kan vi lita på att alla de andra av samma typ som vi inte sett lösningen på också är lösbara. Det finns ingen klar gräns här för hur många problem vi känner att vi behöver se lösta. Vi kan ofta känna att ett visst problem är så centralt att om jag inte får ett visst problem löst – GT:s krig, kronologiska motsägelser, Guds förutvetande och mänsklig frihet etc. – så kommer hela min tro att falla. Här gäller det att avgöra om det är ett problem som jag behöver ha löst. När jag sett att några problem kan lösas med en tillräcklig grad av tillfresställelse kan jag ofta se de andra problemen i samma ljus och därmed inte överväldigas utan lita på GT som en del av Guds uppenbarelse.

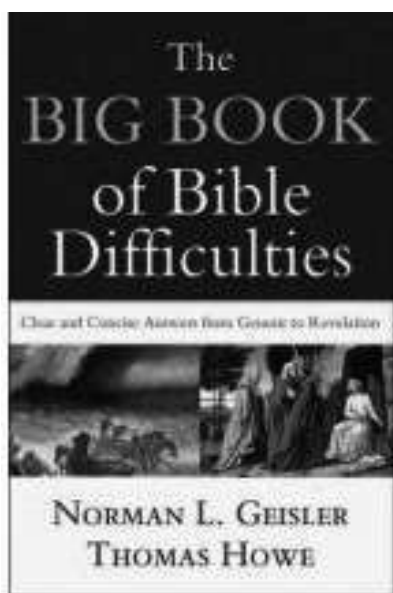
Med detta menar jag inte att man bör fly ifrån alla problem eller känna sig fri att neglegera dem. Tvärtom det är viktigt att ta dem på allvar utan att behöva bli överväldigad av dem.

► Några verktyg

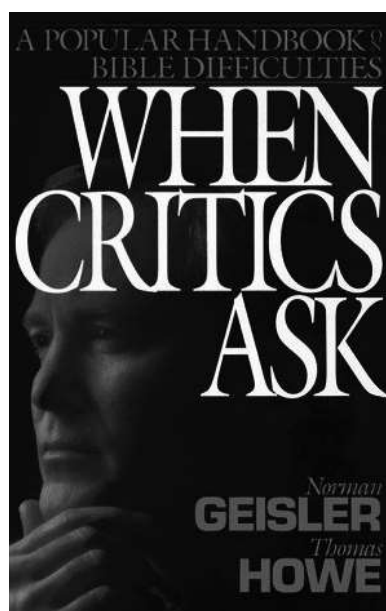
Ett gammalt japanskt ordspråk lyder, "Det är bättre att lära en man att fiska än att ge honom fisk att äta". När det gäller de många svårigheter som möter oss när vi läser Bibeln och inte minst Gamla testamentet skulle det givetvis vara omöjligt att besvara alla i ett nummer av *Theofilos*. Därför vill jag dela med mig av några verktyg så att läsaren själv kan fiska vidare i texterna.

Det bör dock sägas att det bästa verktyget för att förstå GT är GT (och hela Bibeln) självt. Därför bör andrahandslitteratur som denna användas med måtta och vishet, inte som absoluta nödvändigheter utan som goda hjälpredor när vi har kört fast.

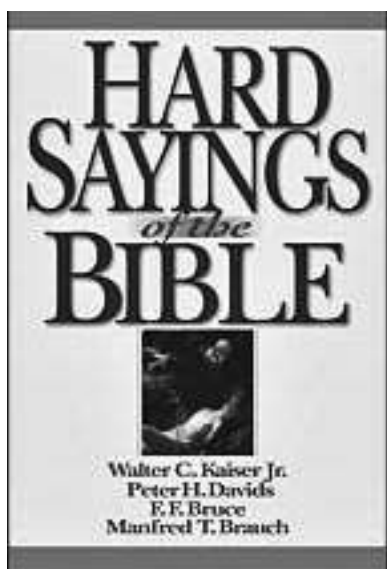
Dessa böcker söker att, utifrån övertygelsen om att skriften är sann i allt som den uttalar sig om, oavsett om det är lära, moral eller historiska detaljer, visa på hur man kan tackla de olika problem som uppstår i mötet med Bibelns texter. De tar upp, bok för bok, de texter som bibelläsare i alla tider blivit förbryllade över som Rahabs lögn, renhetslagarna, stening, krig och historiska diskrepanser i de historiska framställningarna.

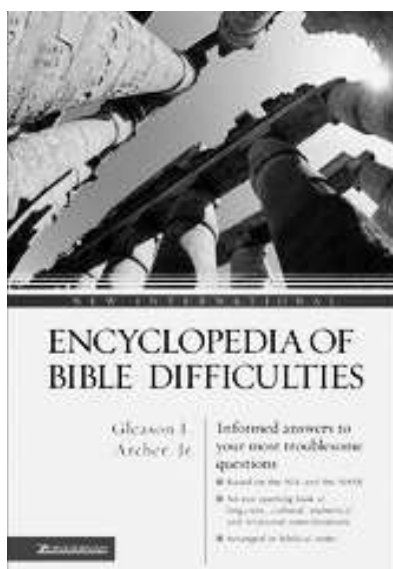
The Big Book of Bible Difficulties
Norman L. Geisler och Thomas Howe
Baker Books, 2008

When Critics Ask: A Popular
Handbook of Bible Difficulties
Norman L. Geisler och Thomas Howe
Baker Books, 1992

Hard Sayings of the Bible
Walter C. Kaiser Jr. m.fl. (red.)
IVP, 1996

Encyclopedia of Bible Difficulties
Gleason Archer
Zondervan, 1980
New Encyclopedia of Bible Difficulties
Gleason Archer
Zondervan, 2001

Paul Copan är professor vid Palm Beech Atlantic University i filosofi och etik. Han har publicerat många böcker och är en flitigt anlita apologet. För ett par år sedan skrev han artikeln, 'Is JHWH a Moral Monster?' i *Philosophia Christi*. Denna artikel blev sedan diskuterad av tre andra filosofer och teologer i det senaste numret av samma tidskrift. Copans första artikel och hans respons på de senare finns båda tillgängliga på *Philosophia Christis* hemsida.

- www.epsociety.org/library/articles.asp?pid=63&mode=detail
- www.epsociety.org/library/articles.asp?pid=45&mode=detail

Peter Williams är rektor för Tyndale House i Cambridge i England. Han är en ledande textkritiker både inom GT och NT. Peter arbetar också för att "översätta" den tekniska och djupgående forskning han gör till ickeexperter och möta de frågor som vi alla har om Skriften.

'Is The Old Testament Morally Defensible?' En intervju med Peter Williams:

- www.elfpodcast.com/ELF/podcast/mp3/1013pod.mp3

Två artiklar av Peter om GT:s historicitet:

- www.theologynetwork.org/studying-theologys/modern-old-testament-study.htm
- www.theologynetwork.org/christian-beliefs/the-bible/old-testament-history--is-the-playing-field-level.htm

Jonas Gardells TV-serie, Åh Herre Gud, är ett populistiskt korståg mot GT:s gudsbild och kristen tro och ett bra exempel på dålig argumentation – se och lär!

- svtplay.se/t/128384/seriestart__ah__herregud_

Stefan Lindholm

Redaktör och arbetare på L'Abri, England
stefan.labri@googlemail.com

En av oss – *Avatar*

Måneder etter at *Avatar* gikk av plakaten stirrer de blå ansiktene på oss fra dvd-hyllene. På internett finnes det grupper som deler en sorg over at planeten Pandora ikke er virkelig. De føler at de har smakt på et paradys, som så er tatt fra dem. Er det noe mer ved denne filmen enn banebrytende 3D-teknologi? Hva gjør at bokstavelig talt hele verden blir dratt så sterkt mot regissør James Camerons filmunivers?

Det fortelles at Cameron har hatt et budsjett på svimlende 1,7 milliarder kroner, noe som gjør *Avatar* til en av de dyreste filmene som noen sinne er laget. På bare 17 dager, spilte filmen inn 1 milliard dollar i billettinntekter, noe som ikke bare er en rekord, men en nokså utrolig en. Ifølge Cameron selv tok det mer enn fjorten år å lage filmen. *Avatar* var blant de mest oppskrytete filmene allerede før den ankom kinosalene i desember 2009. Det ble rapportert om en film som ville vinne nytt terreng for CGI-teknologi, som brukes til å lage dataanimasjon, og slik ville endre filmens ansikt. Spørsmålet er om filmen har noe å si bak fasaden.

Sammendrag av handlingen

I en fremtid hvor menneskeheten har tatt seg til verdensrommet for å finne nye verdener å plyndre, blir den tidligere marinesoldat Jake Sully (Sam Worthington), gitt en uvanlig oppgave på grunn av sitt bevegelses-

hemming. Menneskenes gruvedrift på månen Pandora blir avbrutt av Na'vier, urinnvånere på planeten, som nekter å samarbeide. Med sine tanker kan Jake styre en kunstig laget kropp, en "Avatar". Med denne kroppen kan han bevege seg blant Pandoras blåhudede regnskoginnbyggere. Målet er å vinne Na'vifolkets tillit, for å manipulere dem til å forlate sitt elskede hjem. Imidlertid tar det ikke lang tid før han faller for både deres fredelige livsstil og den vakre høvdingdatteren Neytiri (Zoë Saldana). Etter hvert begynner både Jake og hans overordnede å stille spørsmål ved hvor lojaliteten hans ligger.

En teknologisk revolusjon

Filmen er utvilsomt praktfull å se på, og den er en altoppslukende opplevelse, særlig i 3D. Den tekniske magien som lager den frodige, vidunderlig detaljerte regnskogen og de organiske, uttrykksfulle Na'viene er helt unik. På dette punktet overgår filmen alt som har vært før. Det føles nesten smålig, i møte med en slik blendende visuell rikdom, å ønske at like mye kreativitet hadde blitt anvendt på manuset som på spesialeffektene. *Avatar* er nemlig en politisk tale om kolonimaktens intervensjon og vårt misbruk av miljøet. Dette er omfattende og viktige emner, men ved å male med brede penselstrøk både i forhold til hvem som er skurker og hva som er konklusjonen, bidrar ikke *Avatar* med noe nytt til debatten. Filmen mislykkes også i å være så liberal og dristig i forhold til temaene som den tilsynelatende tror at den er – filmen er hjemsoekt av den gamle Hollywoodantagelsen om at den eneste historien som er verd å fortelle om urfolk er historien om en hvit mann som "blir innfødt"¹.

Tilbake til Eden

Avatars (bokstavelig talt) mest tredimensjonale og uimotståelige karakter er selve den glødende Pandorajungelen. Der den oppstyltede dialogen svikter, bærer de fortryllende omgivelsene filmen videre. Menneskets lengsel etter et slags Edensk paradisk forkynnes i hver eneste frodige detalj. Også vår forvirrende, iboende trang til å ødelegge dette paradiset blir gjort like klart. Vi drømmer praktfulle drømmer, men fortæres på samme tid av grådighet og egoisme. Dette paradokset forklares godt

1. Mange kommentatorer har hevdet at *Avatar* lider av det såkalte "hvit Messias-komplekset". Blant disse er New York Times' David Brooks:
<<http://www.nytimes.com/2010/01/08/opinion/08brooks.html>> [Juni, 2010].

med Bibelens lære om menneskets todelte natur etter syndefallet.

Når *Avatar* på tross av sine svakheter lykkes i å oppnå enkelte øyeblikk av mytisk storslagenhet, er det nettopp fordi disse to sannhetene gir filmen en nerve – og fordi de er så gjenkjennbare hos oss. Bibelen forklarer denne spenningen med at vi, til tross for vårt opprør mot Gud og vår ødeleggelse av skaperverket, i utgangspunktet ble skapt i hans bilde. Menneskene ble skapt til storhet og nærhet til Gud. Dette gir oss en dyp lengsel etter noe bedre, noe ufordervet, der våre gudegitte relasjoner med hverandre og naturen blir gjenopprettet. Kanskje det attraktive ved den panteistiske² spiritualiteten hos Na'viene er det tydelige løftet om at et slikt hjem kan bli en realitet igjen. Det kristne livssynet sier imidlertid at vår ødelagte relasjon med naturen bare er et symptom, ikke selve hovedproblemet. Gud *er* ikke naturen, men *skaperen av* naturen. Dermed finner vi ikke vårt "sanne hjem" i en gjenforening med naturen, men med Gud selv.

Et udødelig legeme

Det ligger også et annet bibelsk spørsmål i sentrum av filmens handling. Hvordan ville det være å oppleve livet i en ny kropp? Jakes utvikling fra den svake og paralyserte menneskelige kroppen til den frigjørende styrken hans Avatar-selv innehar paralleller til Bibelens lære om at kristnes nyfødte, evigvarende legemer i livet som kommer: "Slik er det også med de dødes oppstandelse. Det blir sådd i forgjengelighet, det står opp i uforgjengelighet. Det blir sådd i vanære, det står opp i herlig glans. Det blir sådd i svakhet, det står opp i kraft."³

Det kristne livet er ofte beskrevet av Bibelen som en kamp mellom to "selver" – det svake, jordiske selvet (eller "kjødet"), og det sterke, sanne selvet (eller "ånden"). Det er kun i vårt sanne selv vi kan oppleve sann frihet til å være oss selv. På samme måte ser vi Jake oppdage at han faktisk er mer "seg selv" som en Avatar enn som menneske. Etter hvert velger han å gjennomføre overgangen slik at bevisstheten blir hans Avatar-selv, en hendelse som han refererer til som sin "fødselsdag". Jakes gjenfødsel er viktig når vi ser etter spor av livssyn. I følge Bibelen er kristne

2. Med panteisme menes her troen på at gud er en upersonlig kraft som gjennomstrømmer hele universet. Slike panteistiske oppfatninger er utbredt i en god del fjernsynsserier, filmer, musikk og skjønnlitteratur. Ikke sjelden har disse sporene form av nyreligiøsitet og neopaganisme (et samlebegrep for ulike retninger som søker tilbake til europeisk førkristen tro).

3. 1 Kor 15,42-43.

“Menneskets lengsel etter et slags Edensk paradisk forkynnes i hver eneste frodige detalj”

mennesker født på ny. Dette markerer starten på det som en gang ender i “full seier” når de en dag blir fullstendig kvitt “kjødet”, altså sin syndige natur. Jake må fullstendig oppgi sin menneskelige natur for å bli en Na’vi. Mange tenker feilaktig på det evige liv som et harpespillende liv, der vi svever på skyer som engler, eller i hvert fall noe helt annet enn mennesker. Men når Bibelen taler om en nyskaping av hele skaperverket, inkludert menneskene, taler den ikke om en *kvantitativ*, men en *kvalitativ* nyskaping. Vi er altså fortsatt mennesker, men har fått tilbake vår opprinnelige natur, ja til og med mer enn det siden det ondes mulighet er borte en gang for alle⁴.

Jesu omvendte reise

Botaniker og leder for Avatar-programmet Grace Augustine (Sigourney Weaver) og hennes team beslutter at den eneste måten å helt og fullt forstå Na’viene på er å oppleve livet i deres kropp, og å bli en av dem. Vi kjenner ordet “avatar” fra hinduistisk tankegang, der en Avatar er en guddommelighet som har valgt å komme fra himmelen til jorden som en representant. Bibelen lærer oss at Jesus var fullt ut Gud og fullt ut menneske, altså mer enn bare en representasjon for en guddom. Sånn sett er kristendommens “inkarnerte Gud”⁵ helt ulik hinduismens og andre religioners guddommelige besøk til jorden.

Avatar gir oss et omvendt bilde av hva det faktisk innebar for Jesus å oppleve livet som menneske. Der Jakes Avatar gir ham muligheten til å gjenoppdage friheten han hadde mistet, måtte Jesus forlate guddommelige liv i frihet for å bli menneske. Selv om “var i Guds skikkelse”⁶, valgte

4. Stefan Gustavsson diskuterer aspektet med den nye himmel og den nye jord i sin bok *Gjør som Gud – bli menneske* (Lunde, 2007).

5. “Inkarnasjon” betyr “å ta på seg kjøttet”, og er et ord som brukes for å beskrive hvordan Gud kom som et menneske av kjøtt og blod, samtidig som han var fullt Gud.

6. Johannes 1,4.

“Der Jakes Avatar gir ham muligheten til å gjenoppdage friheten han hadde mistet, måtte Jesus forlate guddommelige liv i frihet for å bli menneske”

han å begrense seg til menneskelig form. I ydmykhet ”ga han avkall på sitt eget”⁷ for å vinne oss – ikke for sin egen, egoistiske del, men for vår del.

I en annen manns sko

Når Jake blir en Na’vi erfarer han noe som vanlige mennesker ikke kan. Dette skaper en forandring i hans lojalitet, og i stedet for å forsøke å endre Na’vienes livsførsel, blir han villig til å forsvare den med sitt liv. Det skapes en unik form for empati når en har ”gått i en annen manns sko”. Denne medfølelsen kommer av at en ikke lenger bare ”vet” hvordan den andre har det, men en har faktisk selv erfart det. Dette er et av mange tema som drøftes i *Avatar*, selv om filmen som nevnt ikke tar denne visdommen til nye høyder.

Jesus er fullt ut i stand til å sympatisere med våre svakheter fordi han ”er prøvet i alt på samme måte som vi” (Hebr 4,15). Kristendommens ekstraordinære budskap er at Gud, den allmektige skaper, uttrykte sitt ønske om å være nær sin skapelse ved å faktisk komme ned til den, gå i vår verden og bli en av oss.

► Samtalespørsmål til *Avatar*

Damaris ønsker å legge til rette for en økt bevissthet rundt de spørsmål som tas opp i populærkulturen. Studieguiden til nye filmer, bøker, musikk og andre uttrykk er et viktig redskap for å oppnå dette. Denne studieguiden kan brukes på egen hånd, eller i en gruppe, etter å ha sett *Avatar*. Flere studieguiden finnes på www.kulturvinduet.no, og på www.culturewatch.org.

7. Se det vakre avsnittet som forklarer Jesu utrolige offer, i Filipperne 2,6-11.

1 Før den ble lansert ble *Avatar* omtalt som revolusjonerende på grunn av grafikken. Følte du at bruken av 3D-teknologi bidro til filmfortellingen? Hva tror du regissøren ønsker at vi skal se og føle i møte med planeten Pandora, som han ikke kunne oppnå med vanlig filmteknologi?

2 *"Det eneste jeg ønsker er å ha noe som er verdt å sloss for"*
– Jake Sully

Hva er Jakes motivasjon for å bli med på Pandora-eksperimentet? Hva er det ved ham og hans situasjon som gjør at oppdraget er attraktivt for ham? Hvilke motforestillinger har han?

3 Forskeren som leder *Avatar*-prosjektet heter Grace Augustine (Grace betyr nåde). Augustine fra Hippo var en innflytelsesrik kristen tenker fra det første århundret. Han var med på å utvikle teorien om "rettferdig krig". Hva tror du er meningen med hennes navn, med tanke på Grace sin rolle i filmen? Hva er hennes tilnærming til vitenskapen og livet, og hvordan forandres dette gjennom filmen?

4 Hvordan vil du beskrive Na'vienes kultur? Hvilke sider ved deres livssyn (tro og praksis) kan virke attraktiv for oss? Hvilke mennesker kan de representere i den virkelige verden?

5 *Avatar* har fått både ros og ris for sitt portrett av urinnvånere. Na'viene er utvilsomt filmens helter, men på den andre side ledes de i krig av en "hvit Messias" (se fotnote 1). Synes du at filmens budskap om raser er positiv, eller problematisk?

6 *"Når folk har noe du vil ha, gjør du dem til dine fiender"*
– Colonel Quaritch

Hvordan presenteres skurkene i filmen? Hva tror du regissøren ønsker å si om kolonialisme og krig? Synes du han utforsker disse temaene på en god måte? Hvorfor/hvorfor ikke?

7 Filmen har også et klart budskap om miljøspørsmål. Synes du at filmen hjelper oss til å bli mer engasjert i problemer som materialistisk grådighet og virkningen dette har på jorden vår? Tilbyr filmen noen løsninger? Hvordan blir vi utfordret som enkeltmennesker?

8 "Dette er vårt land"
- Jake

Hvordan behandler filmen begreper som "hjem" og "å høre til"? Tror du vi blir engasjert av filmer om folk som Na'viene fordi vi lengter etter et åndelig hjem slik de har? Hvorfor/hvorfor ikke?

9 Naturreligioner synes å tilby oss et slikt åndelig hjem ved at vi "blir ett" med naturen. Bibelen sier derimot at vi trenger å få fred med Skaperen, og ikke bare skaperverket. Kan du tenke deg hvorfor naturreligioner kanskje kan virke mer attraktive enn den personlige Gud vi møter i Bibelen?
Hva kan Jesus tilby som naturtilbedelse ikke kan gi?

10 Hvordan formidler regissøren den endringen som begynner å bli synlig i Jake når han blir en del av Na'vi-kulturen? Hvilke øyeblikk er spesielt viktige for at Jake endrer mening om sitt oppdrag?

11 Hvordan kan konseptet med en "avatar" hjelpe oss til å forstå ideer som empati og medfølelse med andre som er annerledes enn oss selv? Hva koster det for Jake å identifisere seg fullt ut med Na'viene?

12 Da Jesus kom til jorden som et menneske innebar det at han "ga avkall på sitt eget, tok på seg en tjenerskikkelse..." Hvilke likheter ser du mellom Jesus menneskelige inkarnasjon og Jakes avatar? Hvilke forskjeller finnes? Hva kostet det for Jesus å identifisere seg fullt ut med menneskene?

13 Jesu personlige erfaring med livet som menneske gjør at han kan forstå og ha sympati med våre svakheter. Hvordan utfordrer dette vårt bilde av Gud? Hvilken betydning får det for ditt liv om du kan være sikker på at Gud har "gått i dine sko", og forstår hva du går gjennom?

Sophie Lister

Oversatt og tilrettelagt av Anne Solfrid Brennhovd og Eivind Algrøy

Inveröju med Karl-Henrik Wallerstein, präst i Älmhult, doktorand vid Åbo akademi samt anställd på Theofil i Lund.

Karl-Henrik är gift med Jenny och har fyra barn.

Du arbetar på något som heter Theofil. Vad gör du på Theofil?

Jag arbetar som studentpräst på Theofil. Mina huvuduppgifter är att genom Theofil's resurser ge stöd till teologistudenter vid Lunds universitet. Vi arbetar också steg för steg med att bli en resurs för präster och pastorer i Sverige.

Närmast på programmet står två större händelser: Till hösten ska vi ha en konferens med GT-teologen Tremper Longman III (mer om detta senare). Vi har nu en kurs i samarbete med Anders Sjöberg och skall åka till Israel 2011 tillsammans med ca 50 deltagare.

Jag blev som teologistudent engagerad i Theofil. Jag minns hur nervös jag var inför tentor och möten med lärare. Jag minns också hur en process började i mitt inre som sedan aldrig slutat. Vi kan kalla det för "den teologiska processen". För mig tog den sig uttryck i både en nyorientering i min tro och ett sökande efter fast mark. Theofil blev för mig en oas! På Theofil kunde jag känna att min tro inte behövde ifrågasättas. Jag upplevde samtidigt Theofil som ett forum där jag tillsammans med andra kunde reflektera kring tron. Givetvis är det så att en teolog främst

är en person som tror på Gud och fördjupar sig i vem Gud är. Annars är man väl inte teolog?! Men en teolog i vår kultur kan ganska lätt bli sekulariserad. Att ett universitet är sekulärt innebär att det anses som ovetenskapligt att föra in sin egen trosövertygelse. Målet är i stället att finna fast mark utifrån vissa vetenskapliga premisser. Men faktum är att dessa vetenskapliga premisser alltför ofta har en kunskapsteori som vilar på en agnostisk kunskapsteori.¹ Man kan därmed med rätta säga att metoden ger resultatet. Till viss del kan vi hålla med om att vår egen trosövertygelse måste kunna stå utanför våra studier, men vi får aldrig glömma att tron på den uppståndne Jesus Kristus är resultatet av ett möte som gett mitt liv en annan riktning. Denna riktning, som också kallas efterföljelse, innebär att jag präglas, formas av den Gode Herden. Jag kan ju inte bara sluta följa Jesus bara för att jag kommer in i en teologisk miljö.

Theofil blev för mig en plats där jag kunde följa Jesus Kristus och samtidigt genom bön och samtal fördjupas i mina studier. En fantastisk sak med Theofil är läget. Det ligger bara ett stenkast från Teologen. Idag hyr Theofil sina lokaler av en förening inom ELM (tidigare Bibeltroga Vänner), Filippi. Theofil startades 1987, på initiativ av en norrman vid namn Trond Skinstad som upplevde att det behövdes ett akademiskt alternativ till Teologen. Han sparade därför pengar och köpte sedan in böcker. Så startades Theofil: i en bokhylla. Idag erbjuder Theofil studieplatser, ett bibliotek, tidskrifter, allt för att studenten skall få de bästa förutsättningarna att få ut det mesta av sin studietid i Lund. Universitetsmiljön är en mycket stimulerande miljö att vistas i, men institutionen är tillsammans med många andra utbildningsplatser för präster och pastorer i hög grad skeptisk till kristen tro och förnekar Bibelns auktoritet och Bibelns gudomliga inspiration. Konsekvensen blir att många unga startar sina studier fulla av entusiasm att tjäna Kristus men förlorar sin passion för mission och till och med sin tro.

Vad är ert mål?

Vårt mål utgår från vår vision. Vår vision ger mig verkligen energi. Vår vision är att ge teologer, framtidens ledare inom kyrka och akademi och skola en stolthet över Kristus och Bibeln. Vi längtar efter en förnyad stolthet över just Bibeln. En stolthet som tillämpas i en attityd som säger:

1. I sista numret av *Theofilos* 2010 kommer vi att behandla begreppet sekularisering. I förra numret behandlades vissa av de kunskapsteoretiska förutsättningar som Karl-Henrik talar om här. (Red.)

*“Theofil blev för mig en plats där jag kunde följa
Jesus Kristus och samtidigt genom bön och samtal
fördjupas i mina studier”*

jag litar på att det som står i Bibeln står där av en speciell anledning och jag skulle aldrig drömma om att kompromissa med Guds ord.

Vi vill vara med att steg för steg förändra svensk kristenhet mot en större trohet till kyrkan och Bibeln. Vi menar att en teolog är en strategisk person att stödja. Vi tror att det idag finns ett behov att återskapa förtroendet för teologin som en vetenskap. En teolog idag behöver få uppmuntran och se att det han eller hon studerar är livsviktigt för kyrkan och för vårt samhälle.

Kunskap är, när den används i sanningens tjänst, alltid till välsignelse. Men tänk, kyrkor i Europa har i ca 200 år mer eller mindre inspirerats med en skeptisk attityd till Bibeln. Men vi kan kritisera bibelkritikens flaggskepp, den historisk-kritiska metoden och vi bör göra det utifrån den nya världsåskådning som vi lever i, den postmoderna. Vi behöver inte använda de vanliga relativistiska argument som utgör och som i viss mån definierar en postmodern kunskapssyn, men vi kan säga att den kunskapsteori som den historisk-kritiska metoden vilar på är varken objektiv eller oskyldig som den oftast utges för att vara. Den gammaltestamentliga teologen Walter Brueggemann skriver att liksom den kristna tron inte bygger på en rad slutsatser som kommer ur reflektion, utan på uppenbarelsen, alltså på icke förhandlingsbara premisser, så gäller samma förhållande också för upplysningens kunskapsteori och därmed också den historisk-kritiska metoden. Denna metod bygger inte på en rad slutsatser utan på icke förhandlingsbara premisser, nämligen en rad inomvärldsliga premisser (se t.ex. Troeltsch).²

2. Brueggemann W., *Theology of the Old Testament*, Minneapolis, 1997: 14, 561, 727.

Vi kan säga att metoden ger resultatet. Redan på förhand vet vi att Jesus omöjligt kunde gå på vattnet då den historisk-kritiska metoden på förhand förnekar underverk. Ett annat grundfel, enligt Brueggemann, är att metoden inte kan komma åt textens huvudbudskap. Man kan inte utgå från inomvärldsliga tänkesätt, det vill säga naturalistiska premisser som innebär att texten skall kunna förklaras utan hänvisning till teologiska utsagor. Historisk-kritisk metod har missat textens primära intentioner. Resultatet har blivit tvåfaldigt, dels en rent religionshistorisk produkt som vägrar att diskutera Gud roll i Israels liv, dels ett fokus på i och för sig intressanta filologiska³ kommentarer men som ofta inte blir till vidare stor hjälp vid tolkningen av en text, utan ett evigt diskuterande angående olika redaktioner och jämförelser med utombibliskt material.

Detta förklarar den skepsis som finns mot de resultat som kommit genom historisk-kritisk metod. Denna metod har på många punkter ifrågasatt och ifrågasätter Bibeln och därmed ytterst sett hela den kristna trons trovärdighet. Det borde vara rimligt att ha som utgångspunkt en kristen trossats som man sedan kritiskt försöker förstå. Förståelsen blir inte objektiv bara för att man utgår från en naturalistisk metod som utesluter det övernaturliga. Den kristna tron har utvecklat flera kriterier för att med tron som utgångspunkt kritiskt reflektera över trons frågor (credo ut intelligam, latin för "jag tror för att förstå"). Givetvis måste all vetenskap grundas på faktorer som är åtkomliga för studium och diskussion. En utgångspunkt där Gud förutsätts är emellertid inte mindre objektiv. Frågan uppmärksammar en viktig fråga för bibelstudiet överhuvudtaget. Frågan gäller möjligheten att nå objektiv kunskap. Vi står alla i ett mentalt och historiskt sammanhang som sätter gränser för vår kunskap. Det är därför viktigt att betona att all kunskapsteori, såväl agnostisk som teistisk utgår ifrån någon slags trosföreställning. Det innebär att allt tal om objektivitet, först och främst måste relateras till forskarens utgångspunkt, alltså huruvida forskaren utgår ifrån en agnostisk eller teistisk utgångspunkt. Om vi har en teistisk utgångspunkt i arbetet med Bibelns texter är inte den historisk-kritiska metoden ett hinder utan tvärtom kan dess olika delmetoder, som källkritik, formkritik, litterärkritik leda oss fram till argument för trons tillförlitlighet – vi ser att Bibeln håller även

3. D.v.s. saker som har att göra med språkets och litteraturens uppbyggnad och utveckling (Red.)

“Den kristna tron har utvecklat flera kriterier för att med tron som utgångspunkt kritiskt reflektera över trons frågor (credo ut intelligam, latin för ”jag tror för att förstå”)”

för de mest ingående studierna.

Det är inte att undra på att vi teologer idag känner oss en smula modfällda när vi skall börja berätta om Bibeln. Vi tror på förhand att ingen skall tro på en teolog, och det med rätta, för teologen tror inte på det han eller hon lärt sig. Här behövs ett dubbelt arbete tror vi. Dels behöver vi göra teologer uppmärksamma på hur relevanta de är för församlingen/kyrkan. Dels behöver vi uppmärksamma dem på att bli relevanta för sin tids frågor.

Vad händer på Theofil i framtiden?

Vi har en önskan att kunna åka ut i församlingar inom kort för att sprida Theofils vision. Vi önskar att regelbundet få hålla teologikonferenser inom olika ämnen och att få hålla predikokonferenser.

I höst ska vi ha en GT-konferens med en amerikansk teolog som heter Tremper Longman. När jag som student läste grundkursen i Gamla testamentet kom jag av en tillfällighet över boken *An introduction in the Old Testament* av Longman. Den var helt fantastisk. Den var akademisk, vilket så klart är nödvändigt när man studerar teologi och den var faktiskt bättre än den lärobok jag hade på grundkursen.

Denne Tremper har alltsedan dess varit en stor förebild för mig. Jag var i Boston 2008 på världens största bibelkonferens med över 5000 deltagare. På konferensens sista dag var det en GT-debatt mellan två aktuella GT-forskare och Tremper Longman satt i podiet som en slags ”jury”. Efteråt gick jag fram och pratade med honom. Jag vågade aldrig tro att jag några månader senare skulle få äran att välkomna honom och hans fru över till Europa och Sverige. Det är uppmuntrande att många amerikanska forskare inom hela den teologiska disciplinen har ett hjärta för Europa.

“Dels behöver vi göra teologer uppmärksamma på hur relevanta de är för församlingen/ kyrkan. Dels behöver vi uppmärksamma dem på att bli relevanta för sin tids frågor.”

Du forskar också i Gamla testamentets exegetik. Varför det?

Jag älskar teologi och ser mina studier i GT i ljuset av detta. Sedan går det inte att komma ifrån att Gamla testamentet är oerhört intressant. Läs Psaltaren till exempel och meditera över dessa uråldriga texter, skrivna av judiska män. Hur i hela världen har de kunnat formulera så oerhört träffsäkra meningar? Bara detta är ett gudsbevis! Jag forskar primärt kring Walter Brueggemann (jag refererade till honom tidigare) och hans metod för att skriva gammaltestamentlig teologi.

Var befinner sig GT-forskningen i dag?

GT-forskningen befinner sig som alltid i ett spännande skede. Å ena sidan har vi en ideologiskt präglad ”vänstervriden” skola, kallad Sheffieldskolan inom den historiska disciplinen. Här förnekar man helt ett Israel före exilen i Babylon. Denna skola menar att Israels tillkomst skall förstås i ljuset av att folk trängde sig in i nuvarande Israel. Som motivering för att få bo i landet skapade man helt enkelt en historia med uttåget ur Egypten, Kung David m.m. Konsekvenserna för bibelsynen blir att i princip hela Gamla Testaments historiska böcker måste betraktas som myt, påhitt, sagor. Å andra sidan har vi forskare som verkligen påvisar att Gamla testamentets texter är oerhört trovärdiga historiska källor. Särkilt israeliska historiker är mycket framträdande. Amerikana tävlar inom GT-teologin i att skriva ”den tjockaste boken.” Leder just nu gör John Goldingay⁴ professor vid Fullers teologiska seminarium med tre volymer á 1000 sidor.

4. För en intervju med Goldingay om GT-forskningen idag gå in på: <http://nijaygupta.wordpress.com/2010/03/05/interview-with-john-goldingay-on-old-testament-theology/>.

På Fullers hemsida finns det artiklar som man kan ladda ner av honom:

http://documents.fuller.edu/sot/faculty/goldingay/cp_content/homepage/homepage.htm
(Red.)

Postmodernt präglad exegetik med fokus på den skrivna texten är också intressant. Ett farväl till historisk-kritisk metod är för tidigt att säga, men det är ett paradigm som alltmer börjar ifrågasättas. De evangeliska i USA är ledande vilket blev tydligt för mig när jag besökte Society of Biblical Literatures årliga konferens.

Kan du föreslå några bra böcker om Gamla testamentet?

Framför allt vill jag rekommendera Professor Bruce Waltkes *An Old Testament Theology* (Zondervan, 2007).

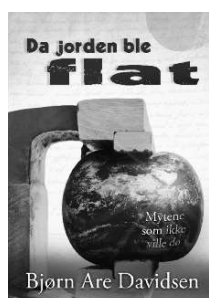
En annan bok som jag verkligen kan rekommendera är nyss nämnda Tremper Longmans III som tillsammans med Raymond B. Dillard skrev *An Introduction to the Old Testament* (Zondervan 2006, 2:a utg.). Den är ett måste för alla teologiintresserade.

En tredje bok är *Text under Negotiation* (Fortress Press, 1993) av Walter Brueggemann. Han ifrågasätter i den här boken den historisk-kritiska metoden och han gör det utifrån en ganska liberal utgångspunkt.

En fjärde teolog inom GT-disciplinen är utan tvekan John Goldingay och hans monumentala trippelvolym *Old Testament Theology: Israel's Gospel, Faith and Life* (IVP Academics, 2003, 2006, 2009).

En femte bok är K.A. Kitchens *On the Reliability of the Old Testament* (Eerdman, 2006). Denna bok är verkligen en positiv motvikt till skeptisk historieforskning inom GT-forskningen. Kitchen börjar i exilen och går sedan bakåt i historien. Han fäster läsarens uppmärksamhet på små detaljer i de historiska böckerna i Gamla testamentet och visar väldigt pedagogiskt hur väl det går att tro på dessa böcker, alltså lita på att dessa är historiskt tillförlitliga. Det finns många fler böcker.

Till sist, en svensk teolog jag verkligen kan rekommendera är Hugo Odeberg. Han var professor i Nya testamentet i Lund och författare till många kortare och populärt hållna skrifter som fortfarande går att få tag på i andrahandsbokhandlar. Han började som en ganska liberal teolog men ändrades och förblev sedan en oerhört positiv inspiratör för många teologer. Odeberg bedrev en exegetik på Bibelns vilkor, såg Bibeln som Guds ord och skriver mycket bra om skriftens auktoritet.

**Davidsen, Bjørn Are: *Da jorden ble flat - Mytene som ikke ville dø* (Luther, 2010), 280 ss.
ISBN: 9788253146171**

Vi kjenner alle fortellingene om hvordan kirken har undertrykket Kopernikus, Galileo og Darwin; brent millioner av hekser på bålet og holdt fast på at jorden var flat helt til moderne tid. Men hvor sannferdig er egentlig dette bildet? Slike spørsmål håndterer forfatter Bjørn Are Davidsen i boken *Da jorden ble flat - Mytene som ikke ville dø*.

Bjørn Are Davidsen er omtalt som "en av Norges ledende kristne kulturskribenter"¹, og ble kanskje særlig synlig i møte med Dan Browns *Da Vinci Koden*. Han er imponerende kunnskapsrik, og er i tillegg en ualminnelig produktiv skribent og forfatter. Dette har blant annet resultert i bøkene *Svar skyldig? om nye ateister og new age* (Lunde, 2007), *Da Vinci dekodet: hemmeligheten bak ryktene om Jesus* (Lunde, 2006) og *Da kvinnen fikk sjel - og andre historier* (Luther, 1998), i tillegg til en rekke artikler - og ikke minst blogginnlegg.

Davidsen viser en særlig interesse for å korrigere vrangforestillinger som resirkuleres i ulike medier, eller myter som han også kaller dem. Dette er også utgangspunktet for *Da jorden ble flat*. I 14 kapitler går han gjennom lassevis av moderne myter, der de fleste går ut på å bevare et bilde av kirken som kunnskapsundertrykkende, kvinnefiendtlig og maktorientert. Davidsen angriper særlig det populære bildet av en tusenårig Middelalder som en mørk tid der all kultur og kunnskap stod på stedet hvil. I boken gjør han en formidabel innsats med å bringe fakta til torgs i møte med lettvinde myter.

I tillegg til at boken bruker kildehenvisninger fortløpende, får leseren to godbiter bakerst i boken. Her tilbyr Davidsen en skjematisk oversikt over viktige tema som berøres i boken, med årstall og geografisk plassering. For alle som ønsker å anvende kunnskapen er skjemaet "Modernitetens ikoner - et galleri" en liten juvél. Her finner en 50 ulike påstander, med presise og etterprøvbare korreksjoner. Et eksempel er dette:

1. Davidsen omtales slik i tidsskriftet *Humanist*.

Reformatoren Calvin (1509-1564) avviste bryskt Kopernikus med "Hvem er det som vil våge seg til å sette Kopernikus sin autoritet over Den hellige ånd?" noe som i Bertrand Russells filosofihistorie er et eksempel på hvor negativt kristen tro har fungert for vitenskap.

Sitatet har vist seg umulig å finne i noen av Kalvins verker. Det kan spores fra Bertrand Russell (1945) til, som så ofte, Andrew Dickson White (1896) som baserte seg på Frederic William Farrars "History of Interpretation" (1886). Det hører med at Farrars sønn i ettertid skal ha sagt at faren ofte siterte etter hukommelsen og ikke hadde tid til å sjekke sine bøker for eventuelle feil (fotnote).

Nå var ikke Calvin dermed en varm tilhenger av Kopernikus sine teorier, men han var ingen motstander av vitenskap. Uviljen mot den nye modellen skyldtes for det første at han som Luther viste svært lite konkret om bakgrunnen for den og holdt seg til "sunn fornuft".

Samtaler om tro foregår aldri i et vakuum, forklarer Davidsen. Han mener at myter og vrangforestillinger om Kirken rett og slett kan hindre folk i å lytte når kristne snakker. Hvem vil vel være interessert i å høre på en maktsyk institusjon av mørkemenn som inntil nylig mente at jorden var flat? Vi lever da tross alt i 2010!

Det kan også være på sin plass å minne om at Kirken er Jesu legeme på jord. Selv om vi ikke skal forsvare urettferdighet – det gjør heller ikke forfatteren – så må det være i vår interesse å snakke sant om kirkens historie. Vi bør ikke bringe videre myter som overdriver eller rett og slett taler usant om hva Jesu etterfølgere har gjort. Det er kanskje hovedgrunnen til at Davidsens bok er så viktig. Boken krever ikke noen videre forkunnskap, kun en interesse for å vite mer om kirkens forhold til makt, kultur og vitenskap opp gjennom historien. Når boken i tillegg har et løst og lett språk, vil de fleste kunne lese den med stort utbytte.

Red